

Vergaderjaar 2022–2023

30 169

Mantelzorg

Nr. 74

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 21 april 2023

De vaste commissie voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport heeft een aantal vragen en opmerkingen voorgelegd aan de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport over de brief van 30 september 2022 over ondersteuning mantelzorg en informele zorg (Kamerstuk 30 169, nr. 73).

De vragen en opmerkingen zijn op 9 november 2022 aan de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport voorgelegd. Bij brief van 20 april 2023 zijn de vragen beantwoord.

De voorzitter van de commissie,
Smals

De griffier van de commissie,
Esmeijer

Inhoudsopgave

I.	Vragen en opmerkingen vanuit de fracties	2
	Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie	2
	Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie	3
	Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie	5
	Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie	5
	Vragen en opmerkingen van de leden van de PvdA-fractie	6
	Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie	8
	Vragen en opmerkingen van de leden van de ChristenUnie-fractie	9
	Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie	10
	Vragen en opmerkingen van de leden van de fractie-Den Haan	14
II.	Reactie van de Staatssecretaris	14

I Vragen en opmerkingen vanuit de fracties

Vragen en opmerkingen van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de Staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 30 september 2022. De leden hebben daarover nog een aantal vragen en opmerkingen.

Uitdagingen rondom informele zorg en mantelzorg

De Staatssecretaris geeft aan dat er naast mantelzorgers, ook vrijwilligers een waardevolle rol vervullen. Kan de Staatssecretaris aangeven hoeveel maatschappelijke kosten deze vrijwilligers opleveren, zo vragen deze leden.

De leden van de VVD-fractie lezen dat de Staatssecretaris schrijft dat het kabinet concrete afspraken heeft gemaakt die in het Integraal Zorgakkoord (IZA) en het Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO) worden beschreven. Dit ondersteunt de wens om mensen zo lang mogelijk thuis te laten wonen waar dit nog kan. Deze afspraken kunnen niet in uitvoering komen zolang de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening niet met het aanvullende bouwplan voor het WOZO komt. Is de Staatssecretaris van plan om hier meer druk op te zetten, zo vragen de leden.

In de verkenning van ontwikkelingen in respijtzorg lezen genoemde leden dat zowel mantelzorgsteunpunten als pilotgemeenten in 2022 stellen dat nieuwe vormen van respijtzorg slechts bij uitzondering worden aangeboden. Welke oorzaken liggen hieraan ten grondslag?

Over het gebruik van respijtzorg kunnen gemeenten – net als in 2019/2020 – weinig zeggen omdat inzicht daarin ontbreekt. Hoe kan worden bevorderd dat gemeenten beter inzicht krijgen in het gebruik van respijtzorg en behoeften van mantelzorgers omtrent respijtzorg? De leden denken hier bijvoorbeeld aan betere keukentafelgesprekken. Hoe kunnen gemeenten aangespoord worden om mogelijkheden tot respijtzorg breder onder de aandacht te brengen, om zo ook taboedoorbrekend te zijn? Met andere woorden: hoe pakken gemeenten de aanbevelingen uit de verkenning op en hoe houdt de Staatssecretaris hierbij vinger aan de pols, zo vragen de leden.

Visie voor de toekomst

De leden lezen dat de Staatssecretaris samen met de bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en werkgevers wil verkennen of er meer nodig is om de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt en het beroep op mantelzorg toekomstbestendig te houden. De leden vragen op welke termijn en hoe zullen deze gesprekken ingestoken worden.

De leden van de VVD-fractie lezen dat er vanuit het *omzien naar elkaar* woningen bij elkaar moeten staan die passend zijn voor meerdere generaties, die uitnodigen om elkaar te ontmoeten. Hoe wil de Staatssecretaris dit realiseren met de recente stikstofuitspraak¹ en de ontbrekende (voornoemde) brief van de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening betreffende de woningopgave in het WOZO-programma. Wordt er bij deze opgave ook gekeken naar projecten zoals connect generations² om ouderen en bijvoorbeeld studenten in een dezelfde woonvorm te laten verblijven, zo vragen deze leden.

Uit de verkenning begrijpen de leden van de VVD-fractie dat veel gemeenten nog geen visie hebben op respijtzorg. Gemeenten zien de urgentie wel, maar handelen er nog niet altijd naar. Hoe wordt het ontwikkelen van een gemeentelijke visie op respijtzorg de komende tijd bevorderd, ook in het licht van de programma's Wonen, Zorg en Ondersteuning voor Ouderen en het Integraal Zorgakkoord? Hoe gaat de Staatssecretaris de aanbeveling om meer landelijk aandacht te genereren voor respijtzorg vormgeven, gegeven de extra middelen die in het coalitieakkoord (Bijlage bij Kamerstuk 35 788, nr. 77) zijn vrijgemaakt voor respijtzorg, zo vragen deze leden.

De agenda voor de sociale basis

De leden vragen of de Staatssecretaris kan aangeven wanneer hij denkt dat de 75 genoemde pilots die de toegang tot mantelzorgvoorzieningen zouden moeten verbeteren geëvalueerd zullen worden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie willen benadrukken dat mantelzorgers en vrijwilligers van grote waarde zijn voor onze samenleving. De leden vinden het ook goed dat er in de «week van de mantelzorg» extra aandacht is voor de maatschappelijke inzet die deze groep levert.

Visie voor de toekomst

Erkende positie mantelzorger en informele zorg in de samenleving

De leden van de D66-fractie vinden het belangrijk dat mantelzorgers gefaciliteerd worden in het uitvoeren van hun taak als mantelzorger. De leden lezen dat er verlofvormen zijn om werk en mantelzorg te combineren. Kan de Staatssecretaris aangeven om welke verlofvormen het dan gaat en in hoeverre deze toereikend zijn? De leden horen ook graag wanneer zij geïnformeerd worden over de verkenning die de Staatssecretaris aan het uitvoeren is.

Voorts vragen deze leden hoe mantelzorgers en hun werkgevers, bijvoorbeeld via de reguliere zorgverlening, geïnformeerd kunnen worden over de mogelijkheden voor verlof om mantelzorg te kunnen bieden. Daarnaast hebben leden van de D66-fractie vernomen³ dat werkgevers

¹ Kamerstuk 35 334, nr. 208

² <https://connectgenerations.nl/>

³ Documentaire «Veerkracht», Youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=6pxSVTjyeaE>

van mannelijke mantelzorgers minder bereid zijn om verlof voor mantelzorg te verlenen dan werkgevers van vrouwelijke mantelzorgers. De leden van de D66-fractie vragen of de Staatssecretaris cijfermatig kan onderbouwen hoeveel mantelzorgers verlof krijgen voor hun zorgtaken van hun werkgever en hoe vaak een aanvraag tot verlof wordt afgewezen, uitgesplitst naar geslacht. Hoe wordt voorkomen dat de druk van mantelzorg niet teveel bij vrouwen wordt gelegd, zo vragen de leden. De leden van de D66-fractie hebben er al vaker aandacht voor gevraagd, maar het is belangrijk dat er snel stappen worden gezet om een nieuw integraal mantelzorgakkoord wordt gesloten met werkgevers, waarbij er aandacht is voor bijvoorbeeld mantelzorgverlof. Hoe is de Staatssecretaris hiermee bezig en wanneer kan dit akkoord verwacht worden, vragen de leden.

Ook willen de leden van de D66-fractie aandacht vragen voor de jonge mantelzorger. Vaak komt er veel druk te liggen bij jongeren die moeten zorgen voor bijvoorbeeld hun ouders, waardoor school hieronder kan leiden. De leden vinden dat dit zoveel mogelijk voorkomen moet worden en hebben met interesse gelezen dat de Staatssecretaris samen met de bewindspersonen van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gaat inventariseren wat er nodig is om scholen hierin te ondersteunen. De leden horen graag van de Staatssecretaris waar hij nu al aan denkt qua ondersteuning en of er andere mogelijkheden zijn om deze groep te ondersteunen, bijvoorbeeld door meer in te zetten op de tolkenvoorziening. Wanneer worden de leden geïnformeerd over de uitkomst van deze gesprekken en eventuele maatregelen die hieruit volgen, zo vragen zij.

De leden vinden het terecht dat er in de brief wordt benadrukt dat randvoorwaarden, zoals financiering, regelgeving en kader op orde moeten zijn voor mantelzorg en vrijwilligerswerk. De aanpak is in de brief echter niet concreet, waar ziet de Staatssecretaris dat het nu al schuurt en welke mogelijke oplossingen heeft hij al geïnventariseerd afgelopen jaar? Ook hier ontvangen de leden graag een tijdsplan van de vervolgstappen.

Verbinding en samenwerking met (het netwerk van) de mantelzorger

De leden lezen met interesse over de samenhang tussen formele en informele zorg en hoe een goede inzet van beiden van groot belang is. De leden onderschrijven dat goede samenwerking over het zorgdomein heen hierbij van groot belang is, maar vragen ook waar de samenwerking nu nog knelt, wat de Staatssecretaris gaat doen om ervoor te zorgen dat deze samenwerking beter tot stand komt en welke actie hij onderneemt als dit niet gebeurt.

Individuele ondersteuning, gevarieerd en op maat

Voor de leden van de D66-fractie is respijtzorg een belangrijk onderwerp en om de mantelzorger te ontlasten is het ook van essentieel belang dat deze respijtzorg goed is ingericht. De leden zijn dan ook heel blij met het geld dat in het Coalitieakkoord is gereserveerd voor deze respijtzorg. Hoe wordt het geld uit het coalitieakkoord besteed en hoe wordt ervoor gezorgd dat dit geld op de juiste plek terecht komt, vragen de leden. Tot slot vragen de leden aan de Staatssecretaris hoe hij aankijkt tegen de inzet van sleutelpersonen en hoe dit kan worden bevorderd. Sleutelpersonen spelen een belangrijke rol als schakel tussen gemeenten maar dit verschilt momenteel nog per gemeente.

Vragen en opmerkingen van de leden van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de brief over ondersteuning mantelzorg en informele zorg en hebben daarover nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de PVV-fractie vinden het belangrijk dat mantelzorgers kunnen rekenen op ondersteuning, zij zijn immers van onschatbare waarde. Het lijkt er echter op dat er steeds meer verwacht wordt van mantelzorgers, terwijl vele mantelzorgers al gebukt gaan onder veel stress en zorgen en zich (zwaar) overbelast voelen. Hoe gaat de Staatssecretaris voorkomen dat mantelzorgers om gaan vallen? Hoe gaat de Staatssecretaris voorkomen dat we te veel professionele taken door mantelzorgers laten overnemen? Welke acties/ondersteuning overweegt de Staatssecretaris om (zwaar) overbelaste mantelzorgers (van mensen met dementie) te ontlasten? Is respijtzorg/vervangende zorg opgenomen in de (basis)verzekering? Graag ontvangen de leden een toelichting. Wat is de reactie van de Staatssecretaris op de regiorapportages van de NZa waaruit bleek dat de gemiddelde wachttijd voor een casemanager dementie in 2022 is gestegen naar 4,4 weken, zo vragen de leden.

Om mantelzorgers te faciliteren, bieden gemeenten verschillende vormen van individuele ondersteuning aan. Wat zijn de eigen bijdragen voor deze verschillende vormen van ondersteuning? De leden ontvangen graag een overzicht en concrete voorbeelden. De leden van de PVV-fractie constateren dat nog niet elke gemeente respijtzorg aanbiedt, hoe gaat de Staatssecretaris ervoor zorgen dat respijtzorg op korte termijn in elke gemeente aangeboden wordt? Kan de Staatssecretaris aangeven wat hij een goed reëel uurtarief zou vinden voor het verlenen van informele zorg? Zo nee, waarom niet, zo vragen de leden.

Zijn de mantelzorgers betrokken bij het opstellen van de integrale visie mantelzorg? Zo nee, hoe zorgt de Staatssecretaris ervoor dat ook mantelzorgers (van mensen met dementie) worden betrokken bij de uitwerking van de integrale visie mantelzorg? De leden vragen waarom er in het IZA geen afspraken en criteria voor monitoring zijn opgenomen over de belastbaarheid en ondersteuning van mantelzorgers.

De leden van de PVV-fractie zijn voor het voorkomen van regedruk in de zorg, dus ook voor mantelzorgers. Op welke manier kunnen de administratieve lasten worden teruggedrongen? Graag ontvangen de leden een aantal voorbeelden. Wanneer en op welke manier wordt dit opgepakt, zo vragen deze leden.

De leden van de PVV-fractie willen graag weten op welke manier gaat de Staatssecretaris aanleunwoningen gaat realiseren. Om hoeveel aanleunwoningen gaat het? Per wanneer wil de Staatssecretaris dit geregeld hebben, zo vragen de leden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie vinden de ondersteuning voor mantelzorgers en informele zorg thuis belangrijk. Zeker in een zorglandschap waar steeds meer sprake is van arbeidskrapte, een vergrijzende samenleving en mantelzorgers die werk en zorg steeds meer moeten combineren. Zij zien dat de Staatssecretaris een aantal stappen zet om mantelzorgers verder te ondersteunen en specifiek op het terrein van respijtzorg. Graag maken de leden van deze fractie van de mogelijkheid gebruik enkele verduidelijkende en aanvullende vragen te stellen.

De Staatssecretaris stelt dat 4,4 miljoen mensen mantelzorg verlenen of die verantwoordelijkheid hebben. Kan de Staatssecretaris aangeven, zeker gezien de vergrijzing, wat de prognose is voor de komende jaren? Kan de

Staatssecretaris inzichtelijk maken hoeveel mantelzorgers er de komende jaren bij zullen komen, zo vragen de leden.

Deelt de Staatssecretaris het uitgangspunt van de leden van de CDA-fractie dat gezien de arbeidskrapte, de vergrijzende samenleving en de combinatie van mantelzorg en werk er meer urgentie moet komen bij beleidsmakers voor de problemen waar mantelzorgers tegenaan lopen/waar zij mee geconfronteerd worden? Vindt de Staatssecretaris dat de urgentie voor de problemen waar mantelzorgers tegenaan lopen, bij gemeenten en zorgorganisaties voldoende hoog op de agenda staat? Wat kan de Staatssecretaris doen om dit punt hoger op de agenda te krijgen, zo vragen deze leden.

De Staatssecretaris stelt in zijn brief – terecht – dat veel mantelzorgers te maken hebben met verschillende zorg- en hulpverleners. In het Integraal Zorgakkoord zullen oplossingsrichtingen verder worden uitgewerkt. Kan de Staatssecretaris concretiseren hoe dit vorm gegeven gaat worden? En aan welk tijdsbestek moeten de leden van deze fractie dan denken? Aan welke concrete oplossingsrichtingen denkt de Staatssecretaris, zo vragen de leden.

De Staatssecretaris stelt in zijn brief vervolgens dat het aanbod van respijtzorg nog altijd divers en versnipperd is en dat nog niet alle mantelzorgers worden bereikt. Dat delen deze leden. Vervolgens stelt de Staatssecretaris dat hij wil inzetten op innovatie en het ondersteunen van complexe vormen van mantelzorg. Maar, zo vragen de leden van deze fractie, dit zijn toch verschillende zaken? De eerste vraag is of het aanbod van diverse vormen van respijtzorg voldoende is. Deelt de Staatssecretaris dit punt en zo ja, kan en wil hij regionaal in kaart brengen hoe groot het aanbod is en of het aanbod van respijtzorg voldoende is? Wat wordt er precies bedoeld met innovatie van respijtzorg, zo vragen de leden.

De leden van de CDA-fractie willen graag weten hoe het staat met de uitvoering van de motie van het lid Werner over een pilot met praktische ondersteuning van mantelzorgers⁴. Kan de Staatssecretaris uiteen zetten hoe de pilot verloopt en of er al eerste resultaten te noemen zijn, zo vragen de leden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de PvdA-fractie

Visie voor de toekomst

De leden van de fractie van de PvdA hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de Staatssecretaris over ondersteuning van mantelzorg en informele zorg.

De leden van de fractie van de PvdA merken op dat de Staatssecretaris aangeeft dat het Integraal Zorg Akkoord en Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen «voor een belangrijk deel rusten op de inzet van informele zorg». Zij vragen hier een toelichting op, met name op de vraag wie er nu eigenlijk verantwoordelijk is voor de zorg. Het kan toch niet zo zijn dat de inzet van vrijwilligers en mantelzorgers zal gaan bepalen of iemand al dan niet zorg krijgt of bepalend zal zijn voor de kwaliteit van de zorg die iemand krijgt, zo vragen de leden.

De leden van de fractie van de PvdA vragen waarom de monitoring van mantelzorgers is stopgezet terwijl steeds meer van mantelzorgers en vrijwilligers gevraagd zal worden. Juist wanneer mantelzorg en informele zorg zo belangrijk zijn om de reguliere zorg te ondersteunen, zou actuele kennis over aantallen en knelpunten toch belangrijk geacht moeten worden. Deze leden vragen of en wanneer het onderzoek uit 2019 van het

---

⁴ Kamerstuk 35 925 XVI, nr. 56.

Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)⁵ herhaald kan worden en hoe de vinger aan de pols gehouden wordt ten aanzien van de stand van zaken rond mantelzorg en informele zorg.

De leden van de fractie van de PvdA lezen een aantal plannen en doelen gericht op het verstevigen van de positie van de mantelzorger en informele zorg, maar zien vooral opmerkingen en vragen. Zij missen een stevig beleid dat de druk op mantelzorgers en informele zorg kan verminderen en de basis vormt voor de afspraken tussen verschillende partijen. De doelen die genoemd worden, een stevige sociale basis, een sterk vangnet en een betere domeinoverstijgende samenwerking onderschrijven deze leden natuurlijk, maar hoe wordt dat alles dan bereikt? In het IZA zijn afspraken opgenomen met veel verschillende partijen, de Staatssecretaris schrijft: «Onderdeel van de eerder genoemde brede aanpak met het veld is een concrete uitwerking van deze afspraken: hoe zorgen we ervoor dat de mantelzorger en zijn/haar netwerk centraal staat? Op welke wijze kan de formele zorg hier goed op aanhaken? Hoe signaleren we overbelasting? En hoe kunnen we samenwerking over domeinen heen stimuleren». De antwoorden op die vragen zouden de leden van de PvdA juist graag door de Staatssecretaris zien ingevuld. Zij vragen of aangegeven kan worden welke concrete maatregelen worden ingezet, hoe de verantwoordelijkheden worden verdeeld en hoe en wanneer dat dan gaat gebeuren, en welk tijdsplan daarbij wordt gevolgd.

De agenda voor de sociale basis

De leden van de fractie van de PvdA vragen hoe versnippering ook op dit belangrijke onderwerp voorkomen zal worden. De Staatssecretaris constateert dat de ondersteuning voor mantelzorgers en informele zorg nu al versnipperd is, maar nieuw beleid wordt verdeeld over onder meer het Integraal Zorgakkoord, het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), de afspraken in het programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen, het Nationaal Preventieakkoord, het programma «Toekomstbestendige Arbeidsmarkt Zorg: Samen anders leren en werken» (TAZ), en de Hervormingsagenda Jeugd (HA). Hoe wordt ervoor gezorgd dat voor mantelzorgers en informele zorgverleners duidelijk is waar zij terecht kunnen? En vooral: hoe wordt ervoor gezorgd dat er daadwerkelijk een verbetering plaatsvindt en dat de geconstateerde punten die de belasting voor mantelzorgers en vrijwilligers vergroten, daadwerkelijk worden aangepakt? De leden van de fractie van de PvdA maken zich zorgen dat beleid dat erop gericht is om de druk op mantelzorg en informele zorg te verlichten, anderszins in de vele akkoorden, programma's en afspraken, die over veel meer en bredere zorg gaan. Deze leden zouden het graag andersom zien; een concrete uitwerking van hoe de geconstateerde punten opgelost kunnen worden en doelen kunnen worden behaald, en deze uitwerking vervolgens overnemen in de verschillende programma's. Zij vragen een uitgebreide reactie van de Staatssecretaris. De leden van de fractie van de PvdA delen de zorgen van MantelzorgNL. Zij vragen een reactie op het voorstel om zorgprofessionals declarabele uren te geven om te kunnen overleggen met mantelzorgers en hen ook steun te bieden. In hoeverre zou een landelijke mantelzorgverklaring helderheid kunnen bieden aan de positie van een mantelzorger, zo vragen de leden.

De leden van de fractie van de PvdA vragen tot slot wanneer de resultaten van de 75 pilots in gemeenten bekend worden. Ook vragen zij waar in Nederland al wel goede lokale initiatieven ten aanzien van mantelzorgers en informele zorg bestaan en in hoeverre daar gebruik van wordt gemaakt.

⁵ Sociaal en Cultureel Planbureau, 8 november 2019, «Mantelzorgers in het Vizier», <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/08/mantelzorgers-in-het-vizier>.

Vragen en opmerkingen van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de fractie van GroenLinks hebben kennisgenomen van de brief over de integrale visie op mantelzorg. Zij herkennen zich in de uitdagingen zoals geschetst in de brief. Over de visie van de Staatssecretaris hebben de genoemde leden wel nog een aantal vragen.

De leden van GroenLinks-fractie lezen dat bestaande verlofvormen mogelijkheden bieden om werk en mantelzorg te combineren. De leden van de fractie van GroenLinks zijn het daar niet helemaal mee eens. Het kortdurend zorgverlof bestaat maar uit twee weken en je verliest 30 procent van je inkomen. Zeker mensen met een lager inkomen kunnen 30 procent van het inkomen niet missen. Daarnaast is twee weken ook erg kort. En het langdurig zorgverlof, dat zes weken mag duren, is onbetaald. In de ogen van de leden van de fractie van GroenLinks zijn deze twee regelingen ontoereikend, zeker als de vraag in 2040 (zo staat in de brief van de Staatssecretaris) zo groot is dat elke Nederlander voor iemand zal zorgen. De vraag van de leden is of de Staatssecretaris bereid is samen met zijn collega's op het departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te onderzoeken of de genoemde verlofregelingen wel toereikend zijn voor mantelzorgers en in hoeverre zij dienen te worden uitgebreid om aan de toekomstige vraag te voldoen. Dit vragen zij omdat nu maar heel weinig mensen gebruik maken van de zorgverlofregelingen en ruim een kwart van de mantelzorgers vakantiedagen opgeeft om te kunnen zorgen⁶. In de ogen van de leden zijn de regelingen dan niet toereikend en werkt dit overbelasting alleen maar in de hand.

Veel mantelzorgers werken zelf ook in de zorg. Hierdoor ontstaat er een probleem. Op het moment dat zij meer gaan mantelzorgen en minder werken wordt het arbeidsmarkttekort in de zorg nog groter. Op het moment dat zij meer in de zorg gaan werken, zijn er ook weer minder mantelzorgers beschikbaar. Het is daarom volgens de leden van de fractie van GroenLinks ook ontzettend hard nodig om werknemers uit andere sectoren te verleiden om meer mantelzorgtaken uit te voeren. De leden van de fractie van GroenLinks vragen de Staatssecretaris of hij samen met zijn collega's van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid kan onderzoeken welke obstakels werknemers vanuit hun werk ervaren om te mantelzorgen en hoe die kunnen worden weggenomen.

De leden van de fractie van GroenLinks zijn verheugd te lezen dat de Staatssecretaris aandacht heeft voor jonge mantelzorgers, maar de visie op de ondersteuning van jongeren vinden zij nog wel een beetje summier. De genoemde leden maken zich erg zorgen over jonge mantelzorgers. Vanwege hun zorgtaken hebben zij minder tijd voor school of studie en voor hun eigen ontwikkeling. Hierdoor maken zij minder carrière, bouwen minder pensioen op en leren minder door. De leden van de fractie van GroenLinks delen met de Staatssecretaris dat het belangrijk is om vroegtijdig jonge mantelzorgers te signaleren, maar vragen wel wie daar verantwoordelijk voor is en wie er vervolgens verantwoordelijk is voor de juiste ondersteuning van deze jongeren.

De vraag wie er verantwoordelijk is voor de ondersteuning stellen de leden van de fractie van GroenLinks ook in zijn algemeenheid aan de Staatssecretaris. Er zijn zoveel partijen verantwoordelijk voor signalering en ondersteuning op verschillende gebieden, waardoor dit per definitie sterk is versnipperd. Is het mogelijk om hier een partij, een aanspreekpunt en een verantwoordelijke voor te organiseren? Het liefst een partij die de mantelzorger in beeld heeft en pro actief kan ondersteunen.

De leden van de fractie van GroenLinks hadden graag gezien dat de Staatssecretaris ook aandacht had voor migrantenmantelzorgers. Zij voelen zich vaker overbelaste, mantelzorger vaker en intensiever, zijn vaak

⁶ Sociaal en Cultureel Planbureau, 8 november 2019, «Mantelzorgers in het Vizier», <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/08/mantelzorgers-in-het-vizier>.

jonger en minder vaak op de hoogte dat er ondersteuning is. Beleidsmakers en ondersteuning zijn vaak niet goed op de hoogte hoe zij deze groep goed kunnen ondersteunen. De leden vragen de Staatssecretaris of hij deze groep expliciet wil meenemen in de ontwikkeling van de visie. Ook vragen zij of hij kan onderzoeken waar migrantenmantelzorgers behoefte aan hebben en hoe gemeenten kunnen worden ondersteund in een passend aanbod.

In de brief van de Staatssecretaris lezen de leden van de fractie van GroenLinks dat de woning ook een belangrijk onderdeel zijn in de toekomstvisie van de Staatssecretaris. Momenteel zijn mantelzorgwoningen uitgezonderd van de vergunningsplicht, maar het is de genoemde leden niet duidelijk of deze uitzondering in de omgevingswet blijft bestaan. Kan de Staatssecretaris hier duidelijkheid over verschaffen en indien deze uitzondering vervalt, is hij dan bereid om samen met de verantwoordelijk Minister deze vrijstelling ook in de omgevingswet te regelen, zo vragen de leden.

De leden van de GroenLinks-fractie lezen het begrip «sociale basis» een aantal keer terug in de brief van de Staatssecretaris. Zij vragen hoe de Staatssecretaris het begrip sociale basis precies definieert. In de definitie in de brief valt ongeveer alles onder de sociale basis. Genoemde leden vragen of de Staatssecretaris dit iets preciezer kan definiëren en hoe hij de verschillende aspecten van de sociale basis concreet wil versterken. Ook lezen de leden van de fractie van GroenLinks over de respijtconsulent. De genoemde leden vragen wat de respijtconsulent precies gaat doen en of dit hetzelfde is als de aanjager respijtzorg.

Tot slot lezen de leden van de GroenLinks-fractie dat de Staatssecretaris nog veel stappen moet zetten om een visie te realiseren. Dit zal hij doen door middel van het sluiten van meerdere akkoorden en met de gemeenten. De leden vragen of bij de uitwerking hiervan de vraaggebieden leidend kunnen zijn en bij elke uitwerking er specifiek aandacht kan zijn voor elk aparte vraaggebied.

Vragen en opmerkingen van de leden van de ChristenUnie-fractie

De leden van de ChristenUnie-fractie danken de Staatssecretaris voor zijn brief aan de Kamer over informele zorg en voor de bijbehorende stukken en maken van de gelegenheid gebruik enkele opmerkingen te maken en vragen te stellen.

De leden van de ChristenUnie-fractie onderstrepen het belang van informele zorg in de samenleving. Zonder de vele mantelzorgers en vrijwilligers in het sociale domein, maar ook daarbuiten, verliest de samenleving veel kwaliteit en warmte. Deze leden delen de ambitie van de Staatssecretaris om informele zorg te versterken, te ondersteunen en te waarderen om als samenleving de zorg voor elkaar te dragen. Gezien de opgave waar Nederland voor staat om ook in de toekomst een zorgzame samenleving te blijven, zien deze leden de rol van mantelzorgers en vrijwilligers belangrijker worden. Zij menen dat dit niet betekent dat informele zorg zonder meer taken van de formele zorg moet overnemen, maar dat er naar een goed samenspel van formele en informele zorg moet worden gezocht. Kan de Staatssecretaris aangeven hoe hij dit samenspel in de toekomst ziet, zo vragen de leden.

Ten aanzien van de doelstelling om de positie van mantelzorger en de informele zorg in de samenleving te erkennen vragen de leden van de ChristenUnie-fractie welke concrete en afrekenbare doelen de Staatssecretaris hieraan verbindt. Deze leden zien een grote opgave om de combinatie van mantelzorg en werk toekomstbestendig te houden. Wanneer is de aangekondigde verkenning met andere ministeries, werkgevers en werknemers af? Verkent de Staatssecretaris ook of het nodig is om fiscale regelingen, verlofregelingen en uitkeringen aan te passen? Wanneer verwacht de Staatssecretaris voorstellen, samen met de bewindspersonen

van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, die de onderwijssector beter in staat stellen jonge mantelzorgers te ondersteunen, zo vragen de leden. De leden van de ChristenUnie-fractie lezen dat de Staatssecretaris gemeenten onder andere verwijst naar bredere (nog te ontwikkelen) akkoorden en uitkeringen, die deels onder de verantwoordelijkheid van andere bewindspersonen vallen, om de integrale visie op informele zorg te concretiseren. Hoe zorgt de Staatssecretaris ervoor dat informele zorg een prominente plek krijgt in de uitwerking van het Integraal Zorgakkoord, het Programma Wonen en Zorg voor Ouderen en het Gezond en Actief Leven Akkoord?

Ten aanzien van de uitwerking van de Specifieke Uitkering (SPUK) voor gemeenten vragen de leden van de ChristenUnie-fractie op welke manier de Staatssecretaris de mogelijkheden gaat vergroten om ontmoetingsplekken te realiseren en in stand te houden in wijken en buurten. Heeft de Staatssecretaris in de uitwerking van de SPUK extra aandacht voor de gemeenten en wijken waarin de sociale samenhang en leefbaarheid lager dan gemiddeld is, zo vragen de leden.

De leden van de ChristenUnie-fractie steunen de Staatssecretaris om randvoorwaarden als financiering, regelgeving en kaders voor informele zorg op orde te brengen. Deze leden sporen de Staatssecretaris aan om vaart te maken in het onderzoek naar de kaders die de rijksoverheid kan stellen en de ondersteuningsmogelijkheden voor gemeenten. Zij wijzen op de diverse onderzoeken die hierover al zijn gedaan, zoals het Rapport van de aanjager respijtzorg, handreikingen van Movisie, het advies «Anders leven en anders zorgen» van de Raad voor de Volksgezondheid en Samenleving en op de ervaringen en adviezen van MantelzorgNL en van de Vereniging NOV (Platform Vrijwillige Inzet). Deze leden vragen bovendien de Staatssecretaris wat hij vindt van een landelijke mantelzorgverklaring, zoals MantelzorgNL voorstelt, aangezien veel gemeenten en instanties van mantelzorgers een bewijs vragen dat hij of zij mantelzorger is.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen de Staatssecretaris specifiek naar mantelzorgers voor dementerenden. Zij hebben vaak een zware zorgtaak en zijn relatief vaak overbelast. Op welke manier wordt deze groep betrokken bij de uitwerking van de visie op mantelzorg en welke ideeën heeft de Staatssecretaris om deze specifieke groep passend te ondersteunen, zo vragen de leden.

De leden van de ChristenUnie-fractie lezen in de brief van de Staatssecretaris vooral over mantelzorg en veel minder over vrijwilligers. Is de Staatssecretaris van plan in zijn uitwerking van de visie wel meer aandacht te besteden aan vrijwilligers? En gaat dit dan vooral over vrijwilligers in de zorg en het sociaal domein, of is de Staatssecretaris ook van plan een visie te ontwikkelen en uit te werken op de rol van vrijwilligers in de samenleving in het algemeen, zo vragen de leden.

Vragen en opmerkingen van de leden van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief van de Staatssecretaris over mantelzorg en informele zorg. Zij hechten veel belang aan dit onderwerp. Zo'n 4,4 miljoen Nederlanders geven op dit moment hulp aan een naaste. Het aantal beschikbare mantelzorgers neemt af, terwijl het beroep op mantelzorgers in de komende decennia zal toenemen. Naar verwachting zal de zorgvraag in 2040 zo groot zijn, dat elke Nederlander voor een naaste zal zorgen. De urgentie hoe we de informele zorg kunnen ondersteunen en versterken is dan ook groot. Graag maken de leden van de SGP-fractie daarom van de gelegenheid gebruik om enkele vragen te stellen over de brief.

In algemene zin hadden de leden van de SGP-fractie gehoopt (en verwacht) dat in de brief concrete voorstellen zouden worden gedaan om mantelzorgers te ondersteunen. De motie van de leden Van der Staaij en Pieter Heerma⁷ had hier immers om gevraagd. In de brief geeft de Staatssecretaris vooral een opsomming van de onderzoeken en verkenningen die hij wil gaan doen. Er zijn in de afgelopen jaren echter al verschillende onderzoeken gedaan en visies geformuleerd waarvan gebruik kan worden gemaakt. De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris om aan te geven wat hij aan het einde van deze kabinetsperiode concreet bereikt wil hebben op het gebied van ondersteuning van mantelzorg en informele zorg.

Uitdagingen rondom informele zorg en mantelzorg

De leden van de SGP-fractie herkennen zich in de uitdagingen die de Staatssecretaris schetst. Tegelijkertijd missen zij in zijn analyse het verband tussen de arbeidsmarktproblematiek en de vraag naar mantelzorg. De leden van de SGP-fractie constateren dat er in het huidige overheidsbeleid sprake lijkt te zijn van tegengestelde belangen. Aan de ene kant worden werknemers gestimuleerd (veel) meer betaald werk te verrichten, terwijl aan de andere kant informele zorg steeds belangrijker zal gaan worden in een vergrijzende samenleving. Erkent de Staatssecretaris dat deze twee beleidsdoelen met elkaar conflicteren? Hoe wil het kabinet hiermee omgaan, zo vragen de leden.

De leden van de SGP-fractie zijn van mening dat de hervorming van de arbeidsmarkt en de toenemende zorgkosten ons dwingen grondig na te denken over de verdeling van arbeid en zorgtaken, en daarbij de samenleving niet uit het oog te verliezen. Ook het SCP adviseerde het kabinet in de uitwerking van arbeidsmarkthervormingen verschillende vormen van maatschappelijke participatie mee te nemen. Is de Staatssecretaris het ermee eens dat het evenwicht tussen arbeid en zorg zoek dreigt te raken? Hoe wil hij ervoor gaan zorgen dat er meer ruimte ontstaat voor zorgtaken en de eenzijdige focus op arbeidsmarktparticipatie wordt bijgesteld, zo vragen de leden.

De leden van de SGP-fractie vragen hoe de Staatssecretaris ontwikkelingen in het geven van informele hulp monitort. Zij doen de suggestie om onderzoek hiernaar periodiek te herhalen. Is de Staatssecretaris hiertoe bereid, zo vragen zij.

Zij vragen de Staatssecretaris tevens om een reactie op het feit dat mantelzorg en informele hulp in krimpregio's onder grotere druk staat dan elders.⁸ Welke concrete acties kunnen zij van het kabinet verwachten om knelpunten in regio's aan te pakken?

Verder vragen de leden van de SGP-fractie hoe de Staatssecretaris specifiek de groep ouderen wil ondersteunen die mantelzorg biedt aan (nog oudere) naasten.

---

⁷ Kamerstuk 35 788, nr. 146

⁸ Sociaal en Cultureel Planbureau, 8 november 2019, «Toekomstverkenning mantelzorg aan ouderen in 2040», <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/08/toekomstverkenning-mantelzorg-aan-ouderen-in-2040>.

Visie voor de toekomst

De leden van de SGP-fractie lezen dat de Staatssecretaris verwijst naar de bestuurlijke afspraken «Samen Sterk voor Mantelzorg». Zijn de afspraken die hierin staan inmiddels gerealiseerd? Zo nee, kan de Staatssecretaris aangeven hoe hij hiermee alsnog aan de slag gaat, zo vragen de leden.

Erkende positie mantelzorg en informele zorg in de samenleving

Begin 2020 is door de toenmalige Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport advies gevraagd aan de Sociaal-Economische Raad (SER) over het faciliteren en ondersteunen van de combinatie van werk en mantelzorg.⁹ Weet de Staatssecretaris of, en zo ja wanneer, dit advies van de SER nog kan worden verwacht?

Eén op de vier werkenden combineert mantelzorg met een baan, en dat is een forse uitdaging. Het aantal werkende mantelzorgers neemt naar verwachting alleen maar toe. Het gevolg is een toenemende druk op werkende mantelzorgers; een extra belasting voor deze toch al kwetsbare groep. De leden van de SGP-fractie vinden het juist voor deze groep van belang om te bezien hoe de combinatie werk en zorgtaken kan worden vergemakkelijkt, zodat overbelasting en uitval kan worden tegengegaan. Hoe wil het kabinet dit doen? Wil de Staatssecretaris samen met werkgevers bekijken hoe ruimte en eventuele ondersteuning kan worden geboden aan medewerkers die hier mee te maken hebben? Hoe wordt voorkomen dat overbelaste mantelzorgers steeds maar doorgaan en daardoor in een burn-out belanden, zo vragen de leden.

In veel gevallen rust er een taboe op het praten op de werkverlof over het verlenen van mantelzorg. Is de Staatssecretaris bereid de bewustwording en de dialoog met werkgevers rondom de combinatie mantelzorg en werk te stimuleren? Is de Staatssecretaris bereid in gesprek te gaan met landelijke initiatieven op het gebied van voorlichting, training en begeleiding rondom het faciliteren van mantelzorg vriendelijk werken, zoals de stichting Werk & Mantelzorg en Mantelzorg met beleid, zo vragen de leden.

De leden van de SGP-fractie lezen dat de Staatssecretaris met de bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid wil verkennen of er meer nodig en mogelijk is ten aanzien van inzetbaarheid op de arbeidsmarkt en het beroep op mantelzorg toekomstbestendig te houden. Hoe wil de Staatssecretaris vrijwilligerswerk en informele zorg stimuleren, zodat mensen zich gaan aanmelden als vrijwilliger of vaker de keuze te maken voor de naaste te zorgen, zo vragen de leden.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris bij de genoemde verkenning ook de fiscale maatregelen ten aanzien van een- en tweeverdieners te betrekken. Alleenverdieners worden fiscaal benadeeld voor het feit dat een van beide partners niet werkt, terwijl velen van de niet-werkende partners zich inzetten als vrijwilliger of mantelzorgers.

Uitgangspunt van kabinetsbeleid is dat iedereen een vrije keuze heeft in de verdeling van werk- en privé-zaken, terwijl alleenverdieners tot wel twaalf keer meer belasting betalen dan tweeverdieners. Is de Staatssecretaris van mening dat dit informele zorg ontmoedigt, en dat dus ook naar ons belastingstelsel moet worden gekeken? Is hij bereid om dit te betrekken bij de genoemde verkenning, zo vragen de leden.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is gestart met een nadere inventarisatie van de mogelijkheden om het verlofstelsel te vereenvoudigen, specifiek voor verlof voor zorgdoeleinden. Daarbij wordt ook gekeken naar een mogelijk «breed maatschappelijk verlof», zoals voorgesteld door de SER. De leden van de SGP-fractie vragen de

⁹ Kamerstukken 31 765 en 34 104, nr. 494.

Staatssecretaris een opsomming te geven van de wettelijke (verlof)regelingen die er op dit moment zijn om werk en mantelzorg te combineren. Is hij bereid hierbij ook te bezien in hoeverre de huidige regelingen toereikend zijn voor deze doelgroep? Wanneer verwacht de Staatssecretaris hier meer duidelijkheid over te kunnen bieden, zo vragen de leden. De leden van de SGP-fractie lezen dat de Staatssecretaris inzet op een «sterke sociale basis». Wat is er volgens hem op dit moment nodig om die sociale basis te versterken? Richt de sociale basis zich ook op preventie, zo vragen de leden.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris naar de rol van zorgverzekeraars. In de brief wordt hierop niet ingegaan. Klopt het dat sommige zorgverzekeraars mantelzorgondersteuning en/of respijtzorg vergoeden via de aanvullende verzekering? Is de Staatssecretaris bereid om te verkennen of vormen van mantelzorgondersteuning ook via de basisverzekering zouden kunnen worden vergoed, zo vragen de leden.

Verbinding en samenwerking met (het netwerk van) de mantelzorger

De leden van de SGP-fractie lezen met instemming over het belang van een goede verbinding tussen formele en informele zorg. Zij begrijpen dat vanuit het Integraal Zorgakkoord hierover afspraken zijn opgenomen. Kan de Staatssecretaris aangeven op welke termijn er meer duidelijkheid komt over de uitwerking hiervan? Zij vragen hem ook om te specificeren waarover precies afspraken zullen worden gemaakt en welke organisaties en partijen aan tafel zitten.

Verder vragen de leden van de SGP-fractie wat zorgaanbieders/ zorgverleners kunnen betekenen in de bewustwording van mantelzorgers. Soms hebben mantelzorgers niet eens door dat zij mantelzorger zijn, laat staan dat er sprake is van overbelasting. Welke rol zouden hulpverleners volgens de Staatssecretaris moeten spelen bij het signaleren van een zorgvraag bij de mantelzorger en het doorgeleiden naar mantelzorgondersteuning, zoals een mantelzorgmakelaar? Hoe zou deze signaleringsfunctie verder kunnen worden versterkt?

Het zorgen voor een goede verbinding tussen de formele zorg en informele zorg kost tijd en dus geld. De leden van de SGP-fractie vragen of dit voldoende is gewaarborgd vanuit de verschillende zorgwetten. Krijgen zorgprofessionals tijd om met mantelzorgers te kunnen overleggen om de zorg voor een cliënt/patiënt zo goed mogelijk vorm te geven, zo vragen de leden.

Individuele ondersteuning, gevarieerd en op maat

De leden van de SGP-fractie lezen dat passende individuele ondersteuning beschikbaar moet zijn als de collectieve ondersteuning onvoldoende helpt. Kan de Staatssecretaris een beeld geven van wat nu aan collectieve ondersteuning wordt geboden aan mantelzorgers, zo vragen de leden.

De leden van de SGP-fractie vragen naar de implementatie van de adviezen van de landelijk «anjager respijtzorg» (Clémence Ross). Wat is de laatste stand van zaken, zo vragen de leden.

De agenda voor de sociale basis

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris hoe voorkomen gaat worden dat mantelzorg verdwijnt in de grote programma's van het kabinet, zoals het Integraal Zorgakkoord en het Programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen waardoor acties verwateren. Zij doen de suggestie om een landelijk anjager mantelzorg aan te stellen die de regie op zich kan nemen en kan zorgen voor een integrale benadering.

De leden van de SGP-fractie vragen tot slot hoe de Kamer op de hoogte gehouden zal worden van de acties en onderzoeken die Staatssecretaris in de brief heeft aangekondigd.

Vragen en opmerkingen van het lid van de fractie-Den Haan

Het lid van de fractie-Den Haan heeft kennisgenomen van de brief over de ondersteuning van mantelzorg en informele zorg en heeft nog een aantal vragen.

De Staatssecretaris schrijft in de brief dat hij de mantelzorgers een plek wil geven in de sociale basis. Maar wat betekent dat precies, en hoe gaat de Staatssecretaris ervoor zorgen dat die positie goed geborgd wordt, wil het lid van de fractie-Den Haan weten. Wordt de sociale basis goed gestut door een stevige professionele basis, zodat de informele zorg daarop kan terugvallen? Want een sociale basis kun je niet alleen opbouwen met informele zorg.

De Staatssecretaris schrijft dat er meerdere akkoorden tussen het Rijk en partners dienen als instrument om de contouren en uitgangspunten met elkaar te bewaken en gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen voor de opgave rondom de sociale basis, zoals de WOZO en de GALA. Hoe gaat de Staatssecretaris zorgen dat de positie van mantelzorgers in deze akkoorden niet vergeten wordt, zo vraagt het lid.

In de schriftelijke beantwoording van vragen die tijdens de begrotingsbehandeling zijn gesteld schrijft de Staatssecretaris dat hij samen met de Minister voor Langdurige Zorg voornemens is de aanpak voor de sociale basis en mantelzorg te intensiveren met onder meer de inzet van een brede specifieke uitkering (gezondheid, sport en sociale basis). Kan hij hier al dieper op ingaan, wat betekent dit voor de mantelzorgers? Betekent dit dat zij in elke gemeente kunnen rekenen op een goede ondersteuning en dat gemeenten het geld dat bestemd is voor mantelzorgers ook daadwerkelijk aan mantelzorgers wordt besteed?

In het rapport «Aanjager Respijtzorg» van Clémence Ross voor regionale respijtaanjagers. In de brief schrijft de Staatssecretaris over regionale respijtconsulenten. Bedoelt de Staatssecretaris hier hetzelfde als Clémence Ross, zo vraagt het lid.

MantelzorgNL pleit al jaren voor een landelijke mantelzorgverklaring, waarmee mantelzorgers hun positie kunnen weergeven. Is de Staatssecretaris bereid een landelijke mantelzorgverklaring in het leven te roepen, zo vraagt het lid.

II. Reactie van de Staatssecretaris

Vragen en antwoorden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie vragen of de Staatssecretaris kan aangeven hoeveel maatschappelijke kosten de vrijwilligers die ook een waardevolle rol vervullen naast de mantelzorgers opleveren.

Op landelijk niveau zijn geen gegevens beschikbaar over het kwantitatieve zicht op de economische waarde van het vrijwilligerswerk in Nederland. Uit onderzoek blijkt dat 39% van de volwassen Nederlandse bevolking zich in 2021 heeft ingezet als vrijwilliger¹⁰. Het gaat om meer dan 5 miljoen mensen die zich wekelijks en soms zelfs dagelijks in vele verschillende sectoren vrijwillig inzetten.

De leden van de VVD-fractie vragen of de Staatssecretaris van plan is om meer druk te zetten op het aanvullende bouwplan voor het WOZO.

---

¹⁰ Vrijwilligerswerk 2021 (cbs.nl)

Het programma Wonen en Zorg voor Ouderen waarin de bouwplannen nader zijn uitgewerkt is op 23 november 2022¹¹ door de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de Minister voor Langdurige Zorg en Sport naar uw Kamer gestuurd.

De leden van de VVD-fractie lezen in de verkenning van ontwikkelingen in respijtzorg dat zowel mantelzorgsteunpunten als pilotgemeenten in 2022 stellen dat nieuwe vormen van respijtzorg slechts bij uitzondering worden aangeboden en vragen zich af welke oorzaken hieraan ten grondslag liggen.

In de verkenning «De zorg even overnemen»¹² die in 2022 is uitgevoerd door de DSP – groep (onafhankelijk bureau voor beleidsadvies, beleidsonderzoek en management) is geconstateerd dat het inzicht ontbreekt. Gemeenten beschikken alleen over registratiegegevens als respijtzorg bestaat uit een geïndiceerde maatwerkvoorziening, zoals logeeropvang. Er zijn geen gegevens beschikbaar als respijtzorg beschikbaar wordt gesteld als algemene voorziening. Voor het overige wordt in deze verkenning afgegaan op hetgeen de intermediairs (steunpunten mantelzorg, zorg en welzijn, eigen medewerkers) aangeven. Dit betreft vooral kwalitatieve informatie. Op 3 februari 2023 is het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ondertekend. Hierin is, onder meer, afgesproken dat het respijtzorgaanbod de komende jaren wordt vernieuwd. Gemeenten ontvangen hiervoor ook structureel extra middelen. In de uitvoeringsagenda mantelzorg en worden hierover afspraken gemaakt. Tijdens de begrotingsbehandeling van het Ministerie van VWS heb ik toegezegd aan uw Kamer dat deze uitvoeringsagenda mantelzorg in het eerste kwartaal van 2023 gereed is. Dit blijkt niet mogelijk omdat ik nog in gesprek ben met maatschappelijke partners over de precieze vormgeving en concrete maatregelen. Ik zal de uitvoeringsagenda in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen.

De leden van de VVD-fractie vragen hoe er kan worden bevorderd dat gemeenten beter inzicht krijgen in het gebruik van respijtzorg en de behoeften van mantelzorgers hierin.

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022¹³ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda. Ik zal de uitvoeringsagenda mantelzorg in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen. Hierin is, zoals al eerder vastgesteld in de brief van 30 september 2022, aandacht voor respijtzorg. Er wordt nagedacht over maatregelen om pilots te starten om respijtzorg domein overstijgend te organiseren en de inzet van regionale respijtzorgconsulenten en mantelzorg in brede zin beter te betrekken bij de toegang tot maatschappelijke ondersteuning («het keukentafelgesprek»).

De leden van de VVD-fractie vragen over het gebruik van respijtzorg waarom gemeenten – net als in 2019/2020 – weinig kunnen zeggen omdat inzicht daarin ontbreekt. De leden denken hier bijvoorbeeld aan betere

¹¹ Kamerstuk 29 389, nr. 112

¹² Kamerstuk 30 169, nr. 73

¹³ Kamerstuk 30 169, nr. 73

keukentafelgesprekken. Ook vragen de leden van de VVD-fractie hoe gemeenten aangespoord worden om mogelijkheden tot respijtzorg breder onder de aandacht te brengen, om zo ook taboedoorbrekend te zijn. Hoe pakken gemeenten de aanbevelingen uit de verkenning op en hoe houdt de Staatssecretaris hierbij vinger aan de pols, zo vragen de leden van de VVD-fractie.

De vragen die uw fractie stelt zal ik betrekken bij de gesprekken met de maatschappelijke partners en waar mogelijk bij de uitwerking van de aanpak. Hierbij is het niet mogelijk om inzicht te krijgen in het gebruik van respijtzorg omdat gemeenten, op grond van de Wmo, niet verplicht zijn om dergelijke informatie te registreren. Daarnaast ben ik voornemens om samen met de genoemde partners een brede landelijke coalitie te starten die – ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid – gezamenlijk stuurt op de uitvoering van de agenda en zodoende monitort of de gewenste resultaten worden behaald.

De leden van de VVD-fractie lezen dat de Staatssecretaris samen met de bewindslieden van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en werkgevers wil verkennen of er meer nodig is om de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt en het beroep op mantelzorg toekomstbestendig te houden. Deze leden vragen op welke termijn en hoe deze gesprekken ingestoken zullen worden.

Op dit moment ben ik, samen met de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, in gesprek met werkgevers en werknemers over het onderwerp arbeid en mantelzorg. Wij zijn met elkaar doordrongen van het feit dat het noodzakelijk is op de korte en lange termijn te onderzoeken of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn. Wij kijken, binnen de bestaande kaders, welke inspanningen nodig zijn om ervoor te zorgen dat werkgevers en werknemers gezamenlijk het gesprek aangaan over het combineren van werk en mantelzorg en afspraken maken met elkaar op het moment dat mantelzorg moet worden verleend. Het is mijn ambitie om hier in de uitvoeringsagenda mantelzorg een aantal concrete afspraken over op te nemen. Deze agenda wordt in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer aangeboden.

De leden van de VVD-fractie vragen hoe de Staatssecretaris wil realiseren dat er woningen bij elkaar staan die passend zijn voor meerdere generaties, die uitnodigen om elkaar te ontmoeten. De VVD-fractie vraagt of er bij deze opgave ook wordt gekeken naar projecten zoals connect generations om ouderen en bijvoorbeeld studenten in een dezelfde woonvorm te laten verblijven.

De Minister voor Langdurige Zorg en Sport is bezig met het uitwerken van een stimuleringsregeling om cohesie en sociale interactie op plekken waar overwegend ouderen wonen te vergroten door te stimuleren dat jongeren, als een goede buur, een actieve bijdrage leveren aan deze cohesie en sociale interactie. Voor deze regeling zijn de middelen beschikbaar zoals opgenomen in de budgettaire bijlage van het coalitieakkoord. Het voornemen is dat deze regeling voor de zomer wordt opgesteld en richt zich op verhuurders van geclusterde ouderenwoningen.

Uit de verkenning begrijpen de leden van de VVD-fractie dat veel gemeenten nog geen visie hebben op respijtzorg. Gemeenten zien de urgentie wel, maar handelen er nog niet altijd naar. Hoe wordt, zo vragen de leden van de VVD-fractie, het ontwikkelen van een gemeentelijke visie op respijtzorg de komende tijd bevorderd, ook in het licht van de programma's Wonen, Zorg en Ondersteuning voor Ouderen en het Integraal Zorgakkoord? Ook vragen de leden van de VVD-fractie hoe de

Staatssecretaris de aanbeveling om meer landelijk aandacht te genereren voor respijtzorg gaat vormgeven, gegeven de extra middelen die in het coalitieakkoord zijn vrijgemaakt voor respijtzorg.

Op 3 februari 2023 is het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ondertekend. In dit akkoord zijn, onder meer, afspraken gemaakt met gemeenten en verzekeraars over de onderwerpen sociale basis, mantelzorg en respijtzorg. Hiermee is concreet uitvoering gegeven aan de ambities die in het Integraal Zorgakkoord en Wonen en Zorg voor Ouderen zijn opgenomen. Gemeenten hebben de mogelijkheid om extra middelen aan te vragen om het respijtzorgaanbod te versterken. In de uitvoeringsagenda mantelzorg worden concrete maatregelen opgenomen. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan het inzetten van regionale respijtzorgconsulten.

De leden van de VVD-fractie vragen of de Staatssecretaris van VWS kan aangeven wanneer hij denkt dat de 75 genoemde pilots die de toegang tot mantelzorgvoorzieningen zouden moeten verbeteren geëvalueerd zullen worden.

Het adviesteam mantelzorg is opgezet door mijn ministerie, de VNG, Movisie en MantelzorgNL. Het team heeft als opdracht om gemeenten te adviseren over het inrichten van het mantelzorgbeleid. Het team bestaat uit medewerkers van MantelzorgNL en Movisie die in het team functioneren als adviseur. Dit adviesteam is op dit moment bezig met het begeleiden en laten uitvoeren van de 75 pilots. De resultaten hiervan worden, in opdracht van het Ministerie van VWS, gemonitord door Regioplan Beleidsonderzoek B.V. Zij hebben inmiddels twee tussenrapportages opgeleverd. De belangrijkste bevindingen zijn dat gemeenten de informatievoorziening over mantelzorg willen verbeteren, de samenwerking met huisartsen en andere partners willen stimuleren en het advies en aanbod van mantelzorg/respijtzorg willen verbeteren. De pilots worden in mei 2023 afgerond met een eindrapportage.

Vragen en antwoorden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie lezen dat er verlofvormen zijn om werk en mantelzorg te combineren. Kan de Staatssecretaris aangeven om welke verlofvormen het dan gaat en in hoeverre deze toereikend zijn? De leden van de D66-fractie horen ook graag wanneer zij geïnformeerd worden over de verkenning van de verruiming van de verlofregelingen die de Staatssecretaris aan het uitvoeren is.

Werknemers kunnen ten behoeve van het verlenen van mantelzorg gebruik maken van de regelingen voor kortdurend en langdurend zorgverlof. Het recht op kortdurend zorgverlof bestaat bij de noodzakelijk verzorging van een zieke. Het recht op langdurend zorgverlof bestaat bij de verzorging van een persoon die levensbedreigend ziek is of voor de noodzakelijke verzorging van een persoon die ziek of hulpbehoevend is. Het gaat dan om de verzorging van een persoon die behoort tot de volgende kring:

- echtgenoot/geregistreerd partner of persoon waarmee men samenwoont;
- eigen kind, kind van de echtgenoot/geregistreerd partner of van de persoon waarmee men samenwoont, of een pleegkind;
- een bloedverwant in de eerste of tweede graad;
- iemand die deel uitmaakt van de huishouding van de werknemer;
- degene met wie de werknemer een sociale relatie heeft voor zover de te verlenen zorg rechtstreeks voortvloeit uit die relatie en redelijkerwijs door de werknemer moet worden verleend.

- Het kortdurend zorgverlof omvat tweemaal de wekelijkse arbeidsduur per periode van 12 maanden. Men heeft recht op loondoorbetaling van 70%, en in ieder geval ten minste het toepasselijke minimumloon. Het langdurend zorgverlof omvat zesmaal de wekelijkse arbeidsduur en is onbetaald.

In welke mate deze toereikend zijn, is moeilijk in algemene zin te duiden. Dit is immers sterk afhankelijk van individuele factoren, zoals de noodzakelijke duur van de verzorging, de beschikbaarheid van andere mantelzorgers en de vraag of de verzorging permanent nodig is of, bijvoorbeeld in het geval van hulpbehoevendheid, niet meer dan een of twee dagdelen per week beslaat. In ieder geval bieden de regelingen een basis om gedurende een bepaalde periode vrijgesteld te worden van de verplichtingen die uit het werk voortvloeien om mantelzorg te kunnen verlenen. Dat kan dan voor een kortere periode intensieve zorg zijn of voor een langere periode minder intensief.

De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid inventariseert momenteel mogelijkheden om het verlofstelsel uit de Wet arbeid en zorg te vereenvoudigen. Dat betreft de genoemde zorgverloven en de verloven rond de geboorte en opvoeding van kinderen. De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid streeft ernaar uw Kamer voor of in de zomer een overzicht te sturen van vereenvoudigingen die op kortere termijn zijn door te voeren en na de zomer een overzicht van mogelijkheden voor vereenvoudiging die raken aan het stelsel als zodanig of die financiële gevolgen hebben.

De leden van de D66-fractie vragen hoe mantelzorgers en hun werkgevers, bijvoorbeeld via de reguliere zorgverlening, geïnformeerd kunnen worden over de mogelijkheden voor verlof om mantelzorg te kunnen bieden. De leden van de D66-fractie vragen of de Staatssecretaris van VWS cijfermatig kan onderbouwen hoeveel mantelzorgers verlof krijgen voor hun zorgtaken van hun werkgever en hoe vaak een aanvraag tot verlof wordt afgewezen, uitgesplitst naar geslacht.

De combinatie van werk en mantelzorg wordt gefaciliteerd door kortdurend en langdurend zorgverlof. In de praktijk zijn ook maatwerkafspraken tussen werkgever en werknemer van belang. Om het overleg daarover te faciliteren heeft het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid een handreiking Werk en mantelzorg laten ontwikkelen door TNO. Daarbij is samengewerkt met de Stichting van de Arbeid. De handreiking geeft informatie en handvatten aan werknemers die mantelzorg verlenen en hun leidinggevenden en beschrijft onder meer de verschillende regelingen, waaronder het zorgverlof, die een werkende mantelzorger kunnen ondersteunen bij het combineren van werk en zorgtaken. Deze handreiking is te vinden op het Arboportaal. Ook op de website van de rijksoverheid wordt informatie gegeven over de verlofregelingen. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid beziet hoe de handreiking en de verlofregelingen verder onder de aandacht kunnen worden gebracht van werkgevers en werknemers.

In de onderstaande tabel is aangegeven hoeveel werknemers in 2021 een langdurende of kortdurende zorgsituatie doormaakten en hun behoefte aan en gebruik van verlof. In percentages uitgedrukt is het beeld als volgt. Van de werknemers met een langdurende zorgsituatie had 72 procent geen behoefte aan verlof (mannen 71 procent, vrouwen 73 procent). Bij werknemers met een kortdurende zorgsituatie lag dit percentage lager, namelijk op 67 procent (mannen 64 procent, vrouwen 69 procent). Van degenen die wel behoefte hadden aan verlof heeft (langdurend: 28 procent, kortdurend 33 procent) heeft respectievelijk 48 procent en

43 procent dit om uiteenlopende redenen niet opgenomen. In een minderheid van de gevallen laat het werk verlofopname niet toe. In welke mate dit een eigen inschatting van de werknemer was dan wel een weigering van de werkgever is niet bekend.

Aantal werknemers met zorgsituatie en behoefte en gebruik van verlof 2021 (x 1.000 werknemers)

	Langdurende zorgsituatie			Kortdurende zorgsituatie		
	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen
Aantal werknemers met zorgsituatie	639	285	354	420	203	217
Verlof opgenomen	91	44	47	97	52	46
– <i>wv zorgverlof</i>	46	22	24	30	17	13
Wel behoefte, niet opgenomen	84	36	47	42	20	22
– <i>wv werk liet niet toe</i>	29	10	19	15	6	9
– <i>wv financieel niet haalbaar</i>	6	4	10	0	1	1
Geen behoefte	462	203	259	280	131	149

Bron: CBS, monitor arbeid, zorg en kinderopvang, 2022.

De leden van de D66-fractie vragen hoe er wordt voorkomen dat de druk van mantelzorg niet teveel bij vrouwen wordt gelegd.

Het kabinet zet in op een gelijkwaardigere werk-zorgbalans tussen mannen en vrouwen. Op dit moment is de gelijkwaardigheid er nog niet. Dit wordt onderstreept in de Emancipatienota 2022–2025 (Bijlage bij Kamerstuk 30 420, nr. 374) van dit kabinet, als ook in de brief van de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid over gendergelijkheid op de arbeidsmarkt die onlangs met uw Kamer is gedeeld. Daarin wordt aangegeven dat vrouwen nog altijd meer zorgtaken thuis en voor naasten op zich nemen dan mannen. Uit onderzoek van het SCP uit 2019 volgt bijvoorbeeld dat 31 procent van de werkende vrouwen (16–69 jaar met een baan van 12 uur of meer) in Nederland werk met mantelzorgtaken combineert, tegenover 22% van de werkende mannen.¹⁴

Het kabinet heeft al verschillende stappen gezet om het combineren van arbeid en zorg te vergemakkelijken, zoals het invoeren van het betaald ouderschapsverlof met verhoogd uitkeringspercentage en een forse investering in de kinderopvang. Daarnaast start de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid dit jaar een maatschappelijke dialoog over gendergelijkheid op de arbeidsmarkt. In die dialoog wordt de arbeid-zorgverdeling en de verschillende verwachtingen die in de samenleving heersen over mannen en vrouwen op het werk en het gezin meegenomen. Verder wordt in het kader van het onderwijs ingezet op het doorbreken van genderstereotypering binnen loopbaanoriëntatie en -begeleiding en studiekeuze, zodat jongeren vrij van heersende rolpatronen en sociale normen kunnen kiezen wat het best hun talenten past.

De leden van de D66-fractie hebben er al vaker aandacht voor gevraagd, maar het is belangrijk dat er snel stappen worden gezet om een nieuw integraal mantelzorgakkoord te sluiten met werkgevers, waarbij er aandacht is voor bijvoorbeeld mantelzorgverlof. Hoe is de Staatssecretaris hiermee bezig en wanneer kan dit akkoord verwacht worden, vragen de leden. De leden van de D66-fractie vragen graag de Staatssecretaris waar hij nu al aan denkt qua ondersteuning en of er andere mogelijkheden zijn om deze groep te ondersteunen, bijvoorbeeld door meer in te zetten op de tolkenvoorziening. Wanneer worden de leden geïnformeerd over de

¹⁴ Werk en mantelzorg, SCP 2019.

uitkomst van deze gesprekken en eventuele maatregelen die hieruit volgen, vragen zij. De leden vinden het terecht dat er in de brief wordt benadrukt dat randvoorwaarden, zoals financiering, regelgeving en kader op orde moeten zijn voor mantelzorg en vrijwilligerswerk. De aanpak is in de brief echter niet concreet, waar ziet de Staatssecretaris dat het nu al schuurt en welke mogelijke oplossingen heeft hij al geïnventariseerd afgelopen jaar? Ook hier ontvangen de leden graag een tijdsplan van de vervolgstappen.

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022¹⁵ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Tijdens de begrotingsbehandeling van het Ministerie van VWS heb ik aan uw Kamer toegezegd om in het eerste kwartaal van 2023 een uitvoeringsagenda te sturen. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda.

In het kader van deze agenda ben ik op dit moment, samen met de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, in gesprek met werkgevers en werknemers over het onderwerp arbeid en mantelzorg. Wij zijn met elkaar doordrongen van het feit dat het noodzakelijk is op de korte en lange termijn te onderzoeken of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn. Wij kijken, binnen de bestaande kaders, welke inspanningen nodig zijn om ervoor te zorgen dat werkgevers en werknemers gezamenlijk het gesprek aangaan over het combineren van werk en mantelzorg en afspraken maken met elkaar op het moment dat mantelzorg moet worden verleend. Tot slot ben ik bereid om in het kader van de uitvoeringsagenda te onderzoeken of de tolkvoorziening een rol kan spelen bij de organisatie en uitvoering van mantelzorg.

De leden van de D66-fractie lezen met interesse over de samenhang tussen formele en informele zorg en hoe een goede inzet van beiden van groot belang is. De leden onderschrijven dat goede samenwerking over het zorgdomein heen hierbij van groot belang is, maar vragen ook waar de samenwerking nu nog knelt, wat de Staatssecretaris gaat doen om ervoor te zorgen dat deze samenwerking beter tot stand komt en welke actie hij onderneemt als dit niet gebeurt.

De samenwerking knelt nog geregeld op het erkennen van de gelijkwaardige positie die de mantelzorger heeft tot de zorgvrager. De formele zorg lijkt onvoldoende oog te hebben voor de draaglast – draagkracht van de mantelzorger. Maatwerk is hierbij belangrijk omdat iedere situatie er één op zich is aangezien de mantelzorger zelf bepaald in welke mate hij/zij zorg kan bieden. In de uitvoeringsagenda mantelzorg die nu opgesteld wordt, is dit één van de acties die opgenomen wordt.

De leden van de D66-fractie vragen hoe het geld uit het coalitieakkoord dat gereserveerd is voor respijtzorg wordt besteed en hoe ervoor wordt gezorgd dat dit geld op de juiste plek terecht komt.

Op 3 februari hebben de Minister van VWS, de Minister voor Langdurige Zorg en Sport, de VNG, ZN, GGD GHOR en ik het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ondertekend. Om uitvoering te geven aan het GALA is een financieel arrangement opgesteld in de vorm van een brede speci-

¹⁵ Kamerstuk 30 169, nr. 73

fieke uitkering (SPUK). In het GALA is de afspraak gemaakt met gemeenten dat zij hun aanpak op respijtzorg intensiveren en hiervoor de extra beschikbare middelen inzetten. Het is een voorwaarde in de brede SPUK dat zij hiertoe in een plan van aanpak kenbaar maken hoe uitvoering te geven aan deze afspraak. Daarnaast zijn op de VWS-begroting middelen beschikbaar voor de financiering van regionale respijtzorgconsulenten.

Tot slot vragen de leden van de D66-fractie aan de Staatssecretaris hoe hij aankijkt tegen de inzet van sleutelpersonen en hoe dit kan worden bevorderd. Sleutelpersonen spelen een belangrijke rol als schakel tussen gemeenten maar dit verschilt momenteel nog per gemeente.

Sleutelpersonen kunnen een belangrijke rol vervullen, bijvoorbeeld om mensen met een migratieachtergrond te ondersteunen bij het vinden van (mantelzorg)ondersteuning. Het is aan de gemeente om dit – bijvoorbeeld als onderdeel van het sociaal werk – vorm te geven. In elke gemeente moet op grond van de Wmo in ieder geval de functie onafhankelijke cliëntondersteuning beschikbaar zijn waar deze rol is weggelegd voor sleutelpersonen. Voor alle gemeenten is deze functie ingeregeld en vindbaar op www.regelhulp.nl.

Vragen en antwoorden van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie vragen hoe de Staatssecretaris van VWS gaat voorkomen dat mantelzorgers om gaan vallen.

Ik deel de zorgen van de PVV-fractie dat mantelzorgers overbelast kunnen raken en dat dit onwenselijk is gelet op de ontwikkeling van de zorgvraag tot 2040. In het coalitieakkoord zijn middelen ter beschikking gesteld om het aanbod van respijtzorg structureel te verbeteren. Op basis van de afspraak in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) kunnen gemeenten geormerkt geld aanvragen om dit aanbod te verbeteren. Dit moeten zij kenbaar maken in een plan van aanpak. Daarnaast zijn ook middelen op de VWS-begroting beschikbaar om regionale respijtzorgconsulenten aan te stellen met het doel het aanbod inzichtelijker te maken. Ook ben ik bezig met een uitvoeringsagenda mantelzorg. Samen met maatschappelijke partners zie ik of het noodzakelijk is om nog verdere maatregelen te nemen op het gebied van overbelasting.

De leden van de PVV-fractie vragen hoe de Staatssecretaris van VWS gaat voorkomen dat te veel professionele taken door mantelzorgers worden overgenomen.

Het verlenen van mantelzorg betekent niet dat de taken van de formele zorgverlener(s) overgenomen moet worden. Ik vind het van belang dat we, zoals aangegeven in mijn brief van 30 september 2022¹⁶, in de samenleving omzien naar elkaar en elkaar helpen waar dat nodig is. Dit betekent dat een mantelzorger een zorgbehoevende helpt met bijvoorbeeld de boodschappen, af en toe een maaltijd bereidt, ondersteunt met de administratie en/of het innemen van medicatie. Op het moment dat formele zorg noodzakelijk is, stopt de rol van de mantelzorger niet, maar verandert deze in expert, aanspreekpunt en begeleider. De mantelzorger voert dan bijvoorbeeld gesprekken met formele zorgverleners en maakt afspraken met hen, indicatiestellers en/of zorginkopers om ervoor te zorgen dat de noodzakelijke zorg geleverd wordt.

---

¹⁶ Kamerstuk 30 169, nr. 73

De leden van de PVV-fractie vragen welke acties/ondersteuning de Staatssecretaris van VWS overweegt om (zwaar) overbelaste mantelzorgers (van mensen met dementie) te ontlasten?

In het coalitieakkoord zijn middelen ter beschikking gesteld om het aanbod van respijtzorg structureel te verbeteren. Op basis van de afspraak van het GALA krijgen gemeenten geoormerkt geld om dit aanbod te verbeteren. Dit moeten zij kenbaar maken in een plan van aanpak. Daarnaast zijn ook middelen op de VWS-begroting beschikbaar om regionale respijtzorgconsulenten aan te stellen met het doel het aanbod inzichtelijker te maken. Daarnaast zet de Minister van Langdurige Zorg en Sport met de Nationale Dementie Strategie in op versterking van het aanbod van zinvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie. Aanbod van dagactiviteiten draagt bij aan het ontlasten van de mantelzorg.

De leden van de PVV-fractie vragen of respijtzorg/vervangende zorg opgenomen is in de (basis)verzekering?

Zorgverzekeraars kunnen vanuit de aanvullende verzekering mantelzorgondersteuning en/of respijtzorg aanbieden. Ook zijn bij de aanvullende verzekering vergoedingen mogelijk voor de mantelzorgmakelaar en mantelzorgcursussen. Zorgverzekeraars kunnen hieraan voorwaarden stellen. Zo moet er bij sommige verzekeraars eerst toestemming worden gevraagd of kan de respijtzorg alleen bij een specifieke stichting worden geregeld. De essentie van mantelzorg is dat het onbetaalde zorg/diensten, bijvoorbeeld verzorging of ondersteuning bij dagelijkse activiteiten, betreft voor zieke naasten. Hiervoor gelden geen kwaliteit- of opleidingseisen conform de Wet kwaliteit klachten en geschillen zorg. Zorg in het basispakket ziet op geneeskundige zorg. Deze zorg die beroeps- of bedrijfsmatig wordt verricht voldoet aan strenge kwaliteitseisen.

Ook zijn aan de verleners van de zorg opleidingseisen verbonden. Zorgverzekeraars kopen de zorg uit het basispakket jaarlijks in. Daarvoor sluiten zij een contract met de zorgaanbieder. Daarbij gebruiken zorgverzekeraars normen die beroepsverenigingen vaststellen. Mantelzorg voldoet hier niet aan en past daarmee niet binnen de kaders van de Zorgverzekeringwet.

De leden van de PVV-fractie vragen wat de reactie van de Staatssecretaris is op de regiorapportages van de NZa waaruit bleek dat de gemiddelde wachttijd voor een casemanager dementie in 2022 is gestegen naar 4,4 weken.

Casemanagement dementie valt onder de treeknorm V&V thuiszorg van 6 weken. Dat betekent dat de maximaal aanvaardbare wachttijd waarbinnen de patiënt zorg moet kunnen krijgen 6 weken is. Op dit moment is de gemiddelde wachttijd 4,4 weken, wat dus binnen de treeknorm valt. In individuele gevallen wordt de treeknorm wel overschreden. De krapte op de arbeidsmarkt kan daar van invloed op zijn.

Ik vind het belangrijk dat casemanagement dementie voor een ieder die dat wenst en nodig heeft tijdig beschikbaar is. Naast de algemene aanpak van de arbeidsmarkt via het programma Toekomstbestendige Arbeidsmarkt Zorg & Welzijn (TAZ) is in oktober 2022, met steun van het Ministerie van VWS, gestart met een traject om de zorgstandaard dementie (waarvan casemanagement dementie een belangrijk onderdeel is) in alle regionale dementienetwerken te implementeren. Daarbij is ook nadrukkelijk aandacht voor de inzet van de casemanager dementie.

De leden van de PVV-fractie constateren dat gemeenten verschillende vormen van individuele ondersteuning aanbieden om mantelzorgers te faciliteren. Deze leden vragen wat de eigen bijdragen voor deze verschillende vormen van ondersteuning zijn en ontvangen graag een overzicht en concrete voorbeelden.

Binnen het Wmo-domein is op bijna alle maatwerkvoorzieningen en algemene voorzieningen waarbij sprake is van een duurzame hulpverleningsrelatie het abonnementsstarief van toepassing. Het abonnementsstarief bedraagt 19 euro per maand. Ook ontvangers van een persoonsgebonden budget (pgb) zijn het abonnementsstarief verschuldigd.

Voorbeelden van voorzieningen waarop het abonnementsstarief van toepassing is: hulp bij het huishouden, persoonlijke verzorging, dagbesteding, hulpmiddelen (bijvoorbeeld rolstoelen) vervoersvoorzieningen en woningaanpassingen. Voor de maatwerkvoorziening beschermd wonen geldt een aparte eigenbijdragesystematiek. Die is ook van toepassing op ontvangers van het pgb beschermd wonen (met wooncomponent).

Gezamenlijke huishoudens (meerpersoonshuishoudens) waarin iemand nog niet de AOW-leeftijd heeft bereikt zijn vrijgesteld van het betalen van het abonnementsstarief. Daarnaast hebben gemeenten de mogelijkheid om het abonnementsstarief voor alle inwoners in gelijke mate naar beneden bij te stellen, of om voor categorieën van personen – tot een door de gemeente bepaalde inkomensgrens – het tarief op € 0,- te zetten.

In sommige gevallen is een cliënt zo afhankelijk van de hulp van mantelzorgers dat tijdelijke uitval tot problemen kan leiden. In dat geval kan er vanuit de gemeente vervanging of hulp worden geboden in de vorm van respijtzorg. Dit kan als algemene voorziening zijn georganiseerd. Van respijtzorg maken de meeste mensen maar een paar keer per jaar gebruik. In dit geval is er geen langdurig gebruik en geen sprake van een duurzame hulpverleningsrelatie. Dan geldt de eigen bijdrage die de gemeente in de verordening voor de algemene voorziening vaststelt. Als respijtzorg vooral gericht is op gezinnen met een kind met een levenslange (verstandelijke) beperking, of op mensen met een chronische aandoening kan er wel sprake zijn van een duurzame hulpverleningsrelatie en is het abonnementsstarief van toepassing.

De leden van de PVV-fractie constateren dat nog niet elke gemeente respijtzorg aanbiedt, hoe gaat de Staatssecretaris ervoor zorgen dat respijtzorg op korte termijn in elke gemeente aangeboden wordt?

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022¹⁷ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda. Ik zal de uitvoeringsagenda mantelzorg in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen. Hierin is, zoals al eerder vastgesteld in de brief van 30 september 2022, aandacht voor respijtzorg. In het coalitieakkoord zijn extra middelen beschikbaar gesteld om het respijtzorgaanbod te versterken. Deze zijn met de brede specifieke uitkering (SPUK) verstrekt aan gemeenten. Zij hebben de verplichting om in een plan aan te tonen hoe deze middelen worden ingezet. Indien

¹⁷ Kamerstuk 30 169, nr. 73

gemeenten geen respijtzorgaanbod hebben is het in eerste instantie de verantwoordelijkheid van de gemeenteraad om het college van B&W hierop aan te spreken.

Kan de Staatssecretaris aangeven wat hij een goed reëel uurtarief zou vinden voor het verlenen van informele zorg? Zo nee, waarom niet, zo vragen de leden.

De Minister voor Langdurige Zorg en Sport en ik hebben niet de bevoegdheid om uitspraken te doen over de hoogte van tarieven. In de vigerende wet- en regelgeving zijn kaders gesteld op basis waarvan de NZa (bij de uitvoering van Wlz en de Zvw) en gemeenten (bij de uitvoering van de Jeugdwet en de Wmo) tot reële of passende tarieven kunnen komen. Indien geen passende of reële tarieven worden verstrekt treden wij in overleg met de betreffende partners. In het kader van de Jeugdwet en de Wmo wordt een handreiking voor het berekenen van toereikende pgb-tarieven ontwikkeld waarbij een uniforme, uitlegbare en uitvoerbare werkwijze wordt geïntroduceerd. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen informele en formele tarieven. Hierover heeft de Minister voor LZS uw Kamer geïnformeerd op 23 december 2022¹⁸.

De leden van de PVV-fractie vragen of mantelzorgers zijn betrokken bij het opstellen van de integrale visie op de mantelzorg. Zo nee, hoe zorgt de Staatssecretaris van VWS ervoor dat ook mantelzorgers (van mensen met dementie) worden betrokken bij de uitwerking van de integrale visie op mantelzorg.

Mantelzorgers worden betrokken bij het opstellen en uitvoeren van de uitvoeringsagenda mantelzorg. Ook MantelzorgNL is nauw betrokken bij dit proces. Waar nodig zal ik, zowel bij de beleidsvoorbereiding als beleidsuitvoering, ervaringsdeskundigen betrekken.

De leden van de PVV-fractie vragen waarom er in het IZA geen afspraken en criteria voor monitoring zijn opgenomen over de belastbaarheid en ondersteuning van mantelzorgers.

In het Integraal Zorgakkoord zijn ambities opgenomen over preventie, gezondheid, sociale basis en mantelzorg, maar geen concrete afspraken gemaakt of indicatoren vastgesteld die gemonitord kunnen worden. Over deze onderwerpen zijn concrete afspraken gemaakt in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) dat op 3 februari 2023 is ondertekend. Eén van de afspraken in dit akkoord is dat een uitvoeringsagenda mantelzorg wordt opgesteld met de maatschappelijk partners. De wijze waarop de uitvoering van deze agenda wordt gemonitord moet nog worden vastgesteld.

De leden van de PVV-fractie vragen op welke manier de administratieve lasten kunnen worden teruggedrongen? Graag ontvangen de leden een aantal voorbeelden. Wanneer en op welke manier wordt dit opgepakt, zo vragen deze leden.

In opdracht van mijn ministerie voert Movisie een actieonderzoek uit naar de ervaren regeldruk bij professionals. Een onderdeel van dit onderzoek is het verkennen en testen van handvatten om regeldruk van professionals te verminderen. Zo wordt getracht de administratieve last te verminderen, ook voor mantelzorgers. Daarnaast hebben de regioadviseurs van het Ketenbureau i-Sociaal Domein een belangrijke functie in het verminderen van administratieve last en regeldruk van professionals. De regioadvi-

¹⁸ Kamerstuk 25 657, nr. 354

seurs hebben een verbindende en informatieve rol in het veld en staan in direct contact met gemeenten en aanbieders. Tot slot is door het programma Ontregel de Zorg een e-learning en training ontwikkeld om professionals te trainen tot «ontregelaars». De inschrijving van de e-learning is gestart.

De leden van de PVV-fractie willen graag weten op welke manier de Staatssecretaris aanleunwoningen gaat realiseren. De leden van de PVV-fractie vragen om hoeveel aanleunwoningen het gaat en per wanneer de Staatssecretaris dit geregeld wil hebben.

In het programma Wonen en Zorg voor Ouderen dat op 23 november 2022 door de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening en de Minister voor Langdurige Zorg en Sport naar uw Kamer is gestuurd¹⁹, wordt nader ingegaan op bouwplannen voor ouderen. Hierin is opgenomen dat in de periode tot en met 2030 290.000 woningen voor senioren worden gebouwd, 170.000 multiredenwoningen, 80.000 regulier geclusterde woningen en 40.000 geclusterde verpleegzorgplekken.

Vragen en antwoorden van de CDA-fractie

De Staatssecretaris stelt dat 4,4 miljoen mensen mantelzorg verlenen of die verantwoordelijkheid hebben. De leden van de CDA-fractie vragen aan de Staatssecretaris om aan te geven, zeker gezien de vergrijzing, wat de prognose is voor de komende jaren. De leden van de CDA-fractie vragen of de Staatssecretaris inzichtelijk kan maken hoeveel mantelzorgers er de komende jaren bij zullen komen.

Een antwoord op de vraag hoeveel mantelzorgers er de komende jaren bij zullen komen is niet zo eenvoudig te geven. We veronderstellen dat de druk op de mantelzorg toe gaat nemen mede door de toenemende vraag naar (mantel)zorg en het afnemende zorgpotentieel per oudere (SCP/PBL, 2019²⁰). De druk komt naar verwachting voor een deel terecht bij werkende mantelzorgers (RIVM, 2021²¹).

Trends op basis van het verleden laten zien dat:

het aandeel mantelzorgers in 2019 iets groter is dan in 2014 en 2016. In andere onderzoeken is tot nu toe geen stijging in het aandeel mantelzorgers geconstateerd. Vervolgmetingen zullen moeten uitwijzen of de toename die we in 2019 zien van kortere of langere duur is. Het iets grotere aandeel mantelzorgers past wel bij het beeld dat het aantal (hoogbejaarde) thuiswonende ouderen toeneemt en dat bij de hulpvraag een steeds groter beroep op het sociale netwerk wordt gedaan. Vooral onder de 55–64-jarigen is het aandeel dat hulp geeft toegenomen. Deze leeftijdsgroep heeft vermoedelijk steeds vaker personen in hun directe omgeving die hulp nodig hebben, zoals oude, hulpbehoevende (schoon-)ouders²².

het aandeel onder werkenden dat intensief mantelzorg geeft, d.w.z. meer dan 4 uur per week, vanaf 2016 iets hoger ligt dan in 2018, maar het is te vroeg om te zeggen dat dit aandeel inderdaad stijgt²³.

¹⁹ Kamerstuk 29 389, nr. 112

²⁰ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/08/toekomstverkenning-mantelzorg-aan-ouderen-in-2040>

²¹ <https://www.rivm.nl/nieuws/groeiende-vraag-naar-mantelzorg-komt-steds-vaker-neer-op-mantelzorg-met-werk>

²² <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/12/09/blijvende-bron-van-zorg>

²³ <https://digitaal.scp.nl/arbeidsmarkt-in-kaart-wel-en-niet-werkenden-editie-2/zorgen-werkenden-vaker-voor-hulpbehoevende-naasten/>

De leden van de CDA-fractie vragen of de Staatssecretaris het uitgangspunt van de leden van de CDA-fractie delen dat gezien de arbeidskrapte, de vergrijzende samenleving en de combinatie van mantelzorg en werk er meer urgentie moet komen bij beleidsmakers voor de problemen waar mantelzorgers tegenaan lopen/waar zij mee geconfronteerd worden. De leden van de CDA-fractie vragen daarnaast of de Staatssecretaris vindt dat de urgentie voor de problemen waar mantelzorgers tegenaan lopen, bij gemeenten en zorgorganisaties voldoende hoog op de agenda staat. Tot slot vragen de leden van de CDA-fractie wat de Staatssecretaris kan doen om dit punt hoger op de agenda te krijgen.

Ik deel de opvatting van de CDA-fractie dat, gelet op de maatschappelijke en demografische ontwikkelingen, een stevige agenda op het terrein van mantelzorg en informele zorg noodzakelijk is. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda. Ik zal de uitvoeringsagenda mantelzorg in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen.

De leden van de CDA-fractie vragen of de Staatssecretaris van VWS kan concretiseren hoe de oplossingsrichtingen uit het Integraal Zorgakkoord verder worden uitgewerkt. Ook vragen de leden van deze fractie binnen welk tijdsbestek deze oplossingen worden uitgewerkt en aan welke oplossingsrichtingen wordt gedacht.

In het Integraal Zorgakkoord (hierna: IZA) zijn diverse afspraken gemaakt over de verbetering en houdbaarheid van zorg en ondersteuning op korte en lange termijn. Voor de sociale basis en mantelzorg zijn deze afspraken verder uitgewerkt in het Gezond en Actief Leven Akkoord (hierna: GALA). Dit akkoord is op 3 februari 2023 ondertekend. Op basis hiervan ga ik samen met gemeenten en andere betrokken actoren een brede visie op de sociale basis en een uitvoeringsagenda mantelzorg opstellen. In deze uitvoeringsagenda willen we bijvoorbeeld afspraken maken over respijtzorg, het versterken van de positie van de mantelzorg en de relatie tussen arbeid en zorg. Gemeenten kunnen extra financiële middelen aanvragen voor bijvoorbeeld het versterken van de sociale basis en het respijtzorgaanbod.

De Staatssecretaris stelt in zijn brief vervolgens dat het aanbod van respijtzorg nog altijd divers en versnipperd is en dat nog niet alle mantelzorgers worden bereikt. Dat delen de CDA-fractie leden. Vervolgens stelt de Staatssecretaris dat hij wil inzetten op innovatie en het ondersteunen van complexe vormen van mantelzorg. Maar, zo vragen de leden van deze fractie, dit zijn toch verschillende zaken?

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022²⁴ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda. Ik zal de uitvoeringsagenda mantelzorg in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen.

---

²⁴ Kamerstuk 30 169, nr. 73

Hierin is, zoals al eerder vastgesteld in de brief van 30 september 2022, aandacht voor versterking van mantelzorg en respijtzorg in brede zin. Omtrent respijtzorg wordt nagedacht over maatregelen om pilots te starten om respijtzorg domein overstijgend te organiseren en de inzet van regionale respijtzorgconsulenten en mantelzorg in brede zin beter te betrekken bij de toegang tot maatschappelijke ondersteuning («het keukentafelgesprek»). Daarnaast ben ik voornemens om samen met de genoemde partners een brede landelijke coalitie te starten die – ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid – gezamenlijk stuurt op de uitvoering van de agenda en zodoende monitort of de gewenste resultaten worden behaald.

De leden van de CDA-fractie vragen als eerste of het aanbod van diverse vormen van respijtzorg voldoende is. En of de Staatssecretaris dit punt deelt en zo ja, of hij regionaal in kaart kan en wil brengen hoe groot het aanbod is en of het aanbod van respijtzorg voldoende is. Daarnaast vragen de leden van de CDA-fractie wat er precies wordt bedoeld met innovatie van respijtzorg.

Het onderzoeksbureau DSP (onafhankelijk bureau voor beleidsadvies, beleidsonderzoek en management) heeft een rapport opgesteld, genaamd «de zorg even overnemen» waarin wordt beschreven dat het aanbod aan respijtzorg onvoldoende is voor mensen met dementie. In kwalitatief opzicht sluit het aanbod onvoldoende aan op de vraag en bovendien is er onvoldoende beeld bij gemeenten wat de behoefte aan respijtzorg is. In mijn brief van 30 september 2022²⁵ heb ik aangegeven regionale respijtzorgconsulenten in te willen zetten. Dit idee ga ik samen met onder andere gemeenten nader uitwerken. Een onderdeel van deze functie kan zijn, het in kaart brengen van regionaal vraag en aanbod aan (intensievere vormen van) respijtzorg. Met innovatieve vormen van respijtzorg worden vormen bedoeld die beter passen bij de vraag en behoefte van de mantelzorger: geen standaard aanbod, maar kleinschaligere, nieuwe vormen van respijtzorg.

De leden van de CDA-fractie willen graag weten hoe het staat met de uitvoering van de motie van het lid Werner over een pilot met praktische ondersteuning van mantelzorgers, vragen de Staatssecretaris uiteen te zetten hoe de pilot verloopt en of er al eerste resultaten te noemen zijn.

Momenteel wordt door Ecorys (een internationaal onderzoeksgericht consultancy bedrijf) onderzoek gedaan naar de effecten van de interventies voor mantelzorgers. Deze worden gemeten om een beter beeld te krijgen van de opbrengsten van de verschillende typen interventies. Ecorys voert dit onderzoek uit in opdracht van VWS. Deze pilot loopt nog door tot in het eerste kwartaal van 2023. De uitkomsten worden eind Q2 opgeleverd, daarna met uw Kamer gedeeld en betrokken bij de uitvoering van het beleid.

Vragen en antwoorden van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie vragen een toelichting op de ambities uit het Integraal Zorgakkoord en het programma Wonen en Zorg voor Ouderen en dat deze voor een belangrijk deel rusten op de inzet van informele zorg. De leden vragen hier een toelichting op, met name op de vraag wie er nu eigenlijk verantwoordelijk is voor de zorg. Het kan toch niet zo zijn, zo stellen de leden, dat de inzet van vrijwilligers en mantelzorgers zal gaan bepalen iemand al niet zorg krijgt of dat dit bepalend is voor de kwaliteit van zorg.

²⁵ Kamerstuk 30 169, nr. 73

Het verlenen van mantelzorg betekent niet dat de taken van de formele zorgverlener(s) per definitie overgenomen moeten worden. Ik vind het van belang dat we, zoals aangegeven in mijn brief van 30 september 2022²⁶, in de samenleving omzien naar elkaar en elkaar helpen waar dat nodig is. Dit betekent dat een mantelzorger een zorgbehoevende helpt met bijvoorbeeld de boodschappen, af en toe een maaltijd bereidt, ondersteunt met de administratie en/of het innemen van medicatie.

Op het moment dat formele zorg noodzakelijk stopt, stopt de rol van de mantelzorger niet, maar verandert deze. De mantelzorger voert dan bijvoorbeeld gesprekken met de formele zorgverleners en maakt afspraken met hen, indicatiestellers en/of zorginkopers om ervoor te zorgen dat de noodzakelijke zorg geleverd wordt. Het is wat mij betreft niet aan de orde dat de inzet van vrijwilligers en mantelzorgers bepalend is of en hoe iemand zorg krijgt en de daarmee samenhangende kwaliteit. Tegelijkertijd is het wel zo dat gemeenten de wettelijke opdracht hebben, op grond van de Wmo, om medicalisering tegen te gaan en niet iedere normale hulpvraag als zorg te beschouwen.

De leden van de PvdA-fractie vragen waarom de monitor van mantelzorgers is stopgezet, terwijl er steeds meer van mantelzorgers en vrijwilligers zal worden gevraagd. Deze leden vragen ook of en wanneer het onderzoek uit 2019 van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP)²⁷ herhaald kan worden en hoe de vinger aan de pols gehouden wordt ten aanzien van de stand van zaken rond mantelzorg en informele zorg.

De Informele Zorg Monitor is uitgevoerd in 2001, 2007, 2008, 2014, 2016 en 2019. De reden dat het SCP geen vervolgmonitor heeft uitgevoerd is omdat de resultaten in 2019 niet substantieel waren gewijzigd ten opzichte van de voorgaande jaren. Ik ben voornemens om met het SCP in gesprek te gaan over het herhalen van de monitor.

De leden van de PvdA-fractie vragen hoe de doelen die genoemd worden, genaamd een stevige sociale basis, een sterk vangnet en een betere domein overstijgende samenwerking die de leden natuurlijk onderschrijven, worden bereikt?

Op 3 februari 2023 is het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) ondertekend. In het GALA zijn met gemeenten en verzekeraars afspraken gemaakt over het verbeteren en versterken van de sociale basis, mantelzorg en respijtzorg. Op dit moment ben ik samen met maatschappelijke partners aan het verkennen hoe gemeenten en andere partners gefaciliteerd kunnen worden bij de doorontwikkeling van de sociale basis. Daarnaast ben ik, samen met maatschappelijke partners, bezig om een uitvoeringsagenda mantelzorg op te stellen. Eén van de maatregelen waaraan wordt gedacht is het laten uitvoeren van pilots voor domein overstijgende respijtzorg.

De leden van de PvdA-fractie vragen hoe de Staatssecretaris van VWS concrete uitvoering gaat geven aan het mantelzorgbeleid zoals hij in zijn brief van 30 september 2022 heeft opgenomen. De leden van de PvdA-fractie zouden graag zien dat hij ingaat op de volgende vragen: hoe zorgen we ervoor dat de mantelzorger en zijn/haar netwerk centraal staat? Op welke wijze kan de formele zorg hier goed op aanhaken? Hoe signaleren we overbelasting? En hoe kunnen we samenwerking over domeinen heen stimuleren? Ook willen de leden van deze fractie weten

²⁶ Kamerstuk 30 169, nr. 73

²⁷ Sociaal en Cultureel Planbureau, 8 november 2019, «Mantelzorgers in het Vizier», <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/08/mantelzorgers-in-het-vizier>.

welke concrete maatregelen worden ingezet, hoe de verantwoordelijkheden worden verdeeld en hoe en wanneer dat dan gaat gebeuren, en welk tijdspad daarbij wordt gevolgd.

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022²⁸ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) informele ondersteuning. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda. Ik zal de uitvoeringsagenda mantelzorg in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen.

In deze uitvoeringsagenda mantelzorg is aandacht voor respijtzorg. Er wordt nagedacht over maatregelen om pilots te starten om respijtzorg domein overstijgend te organiseren en de inzet van regionale respijtzorg-consulenten en mantelzorg in brede zin beter te betrekken bij de toegang tot maatschappelijke ondersteuning («het keukentafelgesprek»). Ik zal de vragen die uw fractie stelt te betrekken bij de gesprekken met de maatschappelijke partners en waar mogelijk bij de uitwerking van de aanpak. Daarnaast zijn er voornemens om samen met de genoemde partners een brede landelijke coalitie te starten die – ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid – gezamenlijk stuurt op de uitvoering van de agenda en zodoende monitort of de gewenste resultaten worden behaald.

De leden van de fractie van de PvdA vragen hoe versnippering ook op dit belangrijke onderwerp voorkomen zal worden. De Staatssecretaris constateert dat de ondersteuning voor mantelzorgers en informele zorg nu al versnipperd is, maar nieuw beleid wordt verdeeld over onder meer het Integraal Zorgakkoord, het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA), de afspraken in het programma Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen, het Nationaal Preventieakkoord, het programma «Toekomstbestendige Arbeidsmarkt Zorg: Samen anders leren en werken» (TAZ), en de Hervormingsagenda Jeugd (HA). Hoe wordt ervoor gezorgd dat voor mantelzorgers en informele zorgverleners duidelijk is waar zij terecht kunnen? En vooral: hoe wordt ervoor gezorgd dat er daadwerkelijk een verbetering plaatsvindt en dat de geconstateerde punten die de belasting voor mantelzorgers en vrijwilligers vergroten, daadwerkelijk worden aangepakt? De leden van de fractie van de PvdA maken zich zorgen dat beleid dat erop gericht is om de druk op mantelzorg en informele zorg te verlichten, anderszins in de vele akkoorden, programma's en afspraken, die over veel meer en bredere zorg gaan. Deze leden zouden het graag andersom zien; een concrete uitwerking van hoe de geconstateerde punten opgelost kunnen worden en doelen kunnen worden behaald, en deze uitwerking vervolgens overnemen in de verschillende programma's. Zij vragen een uitgebreide reactie van de Staatssecretaris.

De leden van de PvdA-fractie stellen terecht dat er wordt gewerkt aan de uitvoering van een aantal akkoorden om zorg en ondersteuning te verbeteren in de uitvoeringspraktijk. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling dat mantelzorgers en vrijwilligers versnippering ervaren en dat zij niet meer weten waar zij terecht kunnen. Op een aantal terreinen (ouderen, jeugd en arbeidsmarkt) zijn specifieke doelen en maatregelen opgesteld. Daarnaast zijn in twee akkoorden doelen en maatregelen opgenomen die beogen zorg en ondersteuning in brede zin te verbeteren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de samenwerking tussen het sociaal en medisch domein

²⁸ Kamerstuk 30 169, nr. 73

of de wijkverpleging. De leden van de PvdA-fractie hebben gelijk dat dit kan leiden tot een onoverzichtelijke situatie en dat niet meer helder is welke afspraken waar zijn gemaakt en hoe de uitvoering wordt vorm gegeven. Om versnippering en onduidelijkheid tegen te gaan is ervoor gekozen om in het GALA – en niet in de andere akkoorden – afspraken te maken over de sociale basis en mantelzorg. Aan deze onderwerpen wordt in de komende periode, samen met de maatschappelijke partners, verdere invulling gegeven. Bijvoorbeeld met het opstellen van een uitvoeringsagenda mantelzorg met als doel om concrete verbetermaatregelen voor te stellen.

De leden van de PvdA-fractie vragen zich af in hoeverre een landelijke mantelzorgverklaring helderheid kan bieden aan de positie van een mantelzorger.

Er is door Significant Public een «verkenning- mantelzorgverklaring»²⁹ uitgevoerd. Deze verkenning is op 8 oktober 2021³⁰ aan uw Kamer aangeboden. Significant heeft onderzocht of een landelijke mantelzorgverklaring het antwoord zou kunnen bieden op de vraag naar verlaging van drempels tot de toegang tot voorzieningen voor mantelzorgers. De conclusie van het onderzoek is dat een landelijke mantelzorgverklaring niet uitvoerbaar is. Ten eerste omdat onvoldoende duidelijk is wie een verklaring kan afgeven, ten tweede omdat instanties het niet eens zijn met de status van een mantelzorgverklaring en ten derde omdat met de inwerkingtreding van de Wmo gemeenten beleidsvrijheid hebben gekregen om de toegang tot mantelzorgondersteuning op hun eigen manier lokaal te beleggen. Dit geldt ook voor een eventuele mantelzorgverklaring. In de verkenning werden een aantal aanbevelingen gedaan. Eén van deze aanbevelingen was samen met pilotgemeenten een verkenning te starten naar andere mogelijkheden om de toegang tot regelingen en andere vormen van ondersteuning aan mantelzorgers te vergemakkelijken. Deze aanbeveling wordt uitgevoerd door het adviesteam mantelzorg (een team adviseurs vanuit MantelzorgNL en Movisie).

De leden van de PvdA-fractie vragen wanneer de resultaten van de 75 pilots in gemeenten bekend worden.

Het adviesteam Mantelzorg is op dit moment bezig met het begeleiden en laten uitvoeren van de 75 pilots. De resultaten hiervan worden, in opdracht van het Ministerie van VWS, gemonitord door Regioplan Beleidsonderzoek B.V. Zij hebben inmiddels twee tussenrapportages opgeleverd. De belangrijkste bevindingen zijn dat gemeenten de informatievoorziening over mantelzorg willen verbeteren, de samenwerking met huisartsen en andere partners willen stimuleren en het advies en aanbod van mantelzorg/respitzorg willen verbeteren. De pilots worden in mei 2023 afgerond met een eindrapportage.

De leden van de PvdA-fractie vragen waar in Nederland al wel goede lokale initiatieven ten aanzien van mantelzorgers en informele zorg bestaan en in hoeverre daar gebruik van wordt gemaakt.

Er bestaan tal van goede voorbeelden en initiatieven. Deze zijn samengebracht in de «Woudlopersgids informele zorg» en te vinden op de website van Movisie. De woudlopersgids is samengesteld door Movisie, de VNG en een aantal gemeenten en nadrukkelijk bedoeld ter inspiratie. Wat in

²⁹ Bijlage bij Kamerstuk 31 765, nr. 607

³⁰ Significant Public Verkenning mantelzorgverklaring Verkenning mantelzorgverklaring – Significant (significant-groep.nl)

één gemeente een adequaat instrument kan zijn, kan in een andere gemeente onvoldoende aansluiten bij de behoefte van inwoners. In de uitvoeringsagenda mantelzorg wordt het vraagstuk over het toepassen van kennis en goede voorbeelden in de uitvoeringspraktijk geadresseerd.

Vragen en antwoorden van de GroenLinks-fractie

De leden van de fractie van GroenLinks zijn het niet helemaal eens dat bestaande verlofvormen mogelijkheden bieden om werk en mantelzorg te combineren. Het kortdurend zorgverlof bestaat maar uit twee weken en je verliest 30 procent van je inkomen. Zeker mensen met een lager inkomen kunnen 30 procent van het inkomen niet missen. Daarnaast is twee weken ook erg kort. En het langdurig zorgverlof, dat zes weken mag duren, is onbetaald. In de ogen van de leden van de fractie van GroenLinks zijn deze twee regelingen ontoereikend, zeker als de vraag in 2040 (zo staat in de brief van de Staatssecretaris) zo groot is dat elke Nederlander voor iemand zal zorgen. De vraag van de leden is of de Staatssecretaris bereid is samen met zijn collega's op het departement van Sociale Zaken en Werkgelegenheid te onderzoeken of de genoemde verlofregelingen wel toereikend zijn voor mantelzorgers en in hoeverre zij dienen te worden uitgebreid om aan de toekomstige vraag te voldoen.

De bestaande verlofvormen, i.c. kortdurend en langdurend zorgverlof, bieden een goede basis om vrijgesteld te worden van werkverplichtingen om de werknemer in staat te stellen mantelzorg te verlenen. Het verlof kan gespreid worden in de tijd, zodat de werknemer bijvoorbeeld één of twee dagen verlof per week op kan nemen gedurende een groot aantal weken. Met name als het gaat om ondersteuning bij hulpbehoefendheid kunnen één dag of twee dagdelen verlof per week al soelaas bieden. Gaat om het om langer durende of meer intensieve zorg, dan is maatwerk nodig en zal mede in overleg met de werkgever en eventueel ook met andere naasten, bekeken moeten worden wat mogelijk is aan ondersteuning van de mantelzorger met daarbij ook oog voor de belangen van de werkgever en de bedrijfsvoering. Overigens is het bij de opname van kortdurend zorgverlof zo bepaald, dat de werkgever 70 procent van het loon doorbetaalt aan de werknemer, met tenminste het voor hem geldende wettelijk minimumloon (Wet arbeid en zorg, artikel 5:6, eerste lid). Het langdurend zorgverlof is onbetaald. Bij het onderzoek naar de vereenvoudiging van het verlofstelsel zal ook het kort- en langdurend zorgverlof worden meegenomen waaronder de bekendheid en toereikendheid. De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid streeft ernaar uw Kamer voor of in de zomer een overzicht van vereenvoudigingen te sturen die op kortere termijn zijn door te voeren en na de zomer een overzicht van mogelijkheden voor vereenvoudiging die raken aan het stelsel als zodanig of die financiële gevolgen hebben.

De leden van de fractie van GroenLinks vragen de Staatssecretaris of hij samen met zijn collega's van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid kan onderzoeken welke obstakels werknemers vanuit hun werk ervaren om te mantelzorgen en hoe die kunnen worden weggenomen.

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022³¹ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Tijdens de begrotingsbe-

³¹ Kamerstuk 30 169, nr. 73

handeling van het Ministerie van VWS heb ik aan uw Kamer toegezegd om in het eerste kwartaal van 2023 een uitvoeringsagenda te sturen. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda.

In het kader van deze agenda ben ik op dit moment, samen met de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, in gesprek met werkgevers en werknemers over het onderwerp arbeid en mantelzorg. Wij zijn met elkaar doordrongen van het feit dat het noodzakelijk is op de korte en lange termijn te onderzoeken of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn. Wij kijken, binnen de bestaande kaders, welke inspanningen nodig zijn om ervoor te zorgen dat werkgevers en werknemers gezamenlijk het gesprek aangaan over het combineren van werk en mantelzorg en afspraken maken met elkaar op het moment dat mantelzorg moet worden verleend. Het is mijn ambitie om hier in de uitvoeringsagenda mantelzorg een aantal concrete maatregelen over op te nemen. Deze agenda wordt in het eerste kwartaal van 2023 aan uw Kamer aangeboden.

De leden van de fractie van GroenLinks delen met de Staatssecretaris

De leden van de fractie van GroenLinks delen met de Staatssecretaris dat het belangrijk is om vroegtijdig jonge mantelzorgers te signaleren, maar vragen wel wie daar verantwoordelijk voor is en wie er vervolgens verantwoordelijk is voor de juiste ondersteuning van deze jongeren.

Jonge mantelzorgers zijn kinderen en jongeren tot 27 jaar die opgroeien met een gezinslid met een chronische ziekte, beperking, psychische kwetsbaarheid en/of verslaving. Gemeenten hebben de verantwoordelijkheid voor het beschermen en ondersteunen van jongeren en ontwikkelen hiertoe preventief jeugdbeleid. Hierbij hoort onder andere het signaleren van problemen in de ontwikkeling bij jongeren, dus ook jonge mantelzorgers. Bij het ontwikkelen van preventief jeugdbeleid wordt ook het formele en informele netwerk rondom jongeren betrokken.

De vraag wie er verantwoordelijk is voor de ondersteuning stellen de leden van de fractie van GroenLinks ook in zijn algemeenheid aan de Staatssecretaris. Er zijn zoveel partijen verantwoordelijk voor signalering en ondersteuning op verschillende gebieden, waardoor dit per definitie sterk is versnipperd. Is het mogelijk om hier een partij, een aanspreekpunt en een verantwoordelijke voor te organiseren?

Ik vind het belangrijk dat er op zoveel mogelijk plaatsen oog is voor de jonge mantelzorger. Om deze reden verstrek ik subsidie aan de Stichting JMZ Pro en de Strategische Alliantie Jonge Mantelzorg. In deze organisaties werken jonge mantelzorgers, professionals en maatschappelijke partijen aan meer aandacht voor en betere ondersteuning van jonge mantelzorgers. Er wordt veel aan deskundigheidsbevordering, scholing en ondersteuning van professionals in het netwerk rondom jongeren gedaan; alles in samenwerking met jonge mantelzorgers zelf. Gemeenten dragen verantwoordelijkheid voor het ondersteunen van mantelzorgers, jonge mantelzorgers zijn één van de groepen die in deze verantwoordelijkheid een erkende positie verdienen.

De leden van de fractie van GroenLinks vragen de Staatssecretaris van VWS of hij de mantelzorgers met een migratieachtergrond expliciet wil betrekken bij de ontwikkeling van de visie. Ook vragen deze leden of de Staatssecretaris van VWS kan onderzoeken waar mantelzorgers met een

migratieachtergrond behoefte aan hebben en hoe gemeenten ondersteund kunnen worden bij het ontwikkelen van passend aanbod.

Ik ben bereid om aan het verzoek van de fractie van GroenLinks tegemoet te komen en ook aandacht te besteden aan mantelzorgers met een migratieachtergrond. Hierbij wil ik voortbouwen op de ervaringen die al zijn opgedaan en te verkennen wat op basis daarvan extra nodig is. Movisie heeft bijvoorbeeld, op basis van een pilot in de gemeente Dordrecht, concrete handreikingen³² gemaakt die gemeenten in kunnen zetten in de dagelijkse uitvoeringspraktijk.

De leden van de GroenLinks-fractie vragen of mantelzorgwoningen in de omgevingswet uitgezonderd blijven van de vergunningsplicht en of, indien deze uitzondering vervalt, de Staatssecretaris bereid is om samen met de verantwoordelijk Minister deze vrijstelling ook in de omgevingswet te regelen?

De regeling voor vergunningsvrij bouwen van bijbehorende bouwwerken en de mogelijkheid zo'n bouwwerk te gebruiken voor huisvesting in verband met mantelzorg, wordt onder de Omgevingswet onderdeel van het omgevingsplan. De regeling wordt zonder wijzigingen overgezet vanuit bijlage II bij het Besluit omgevingsrecht. De bouw- en gebruiksmogelijkheid voor mantelzorgwoningen blijft daarmee ongewijzigd bestaan. Gemeenten kunnen de regeling echter wel gaan aanpassen in de toekomst en bouw- en gebruiksmogelijkheden aanpassen (kleiner of groter). Soms is dat ook nodig, bijvoorbeeld om te voorkomen dat bewoning kan plaatsvinden binnen afstandsnormen voor geluid of geur ten gevolge van bedrijven of wegen. Eerder is al toegezegd dat de Minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijk ordening (VRO) een instructieregel in het Besluit kwaliteit leefomgeving zal opnemen voor het omgevingsplan, die moet verzekeren dat gemeenten ervoor zorgen dat bij woningen mogelijkheden blijven bestaan voor mantelzorg. Dit zal worden opgenomen in een inhoudelijke verzamel-AMvB.

De leden van de GroenLinks-fractie lezen het begrip «sociale basis» een aantal keer terug in de brief van de Staatssecretaris. Zij vragen hoe de Staatssecretaris het begrip sociale basis precies definieert. In de definitie in de brief valt ongeveer alles onder de sociale basis. Genoemde leden vragen of de Staatssecretaris dit iets preciezer kan definiëren en hoe hij de verschillende aspecten van de sociale basis concreet wil versterken.

In het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) definiëren we de sociale basis als het samenhangend geheel van alle vrij toegankelijke formele en informele activiteiten en voorzieningen die zorgen dat mensen kunnen samenleven en meedoen. Het raakt alle aspecten van het dagelijks leven: ontmoeten, ontplooiën, ontspannen en ondersteunen. Vele thema's en leefdomeinen maken deel uit van of zijn verbonden met de sociale basis. Het versterken van de sociale basis gaat over het omzien naar elkaar in de wijken, buurten en dorpen. Maar ook het van daaruit autonoom en met eigen regie en netwerk het leven kunnen leiden. Er is een intensieve samenwerking tussen het sociaal domein, de wijkverpleegkundige zorg, huisartsenzorg en GGZ nodig vanuit de sociale basis. De manier waarop deze samenwerking plaatsvindt, is afhankelijk van de lokale situatie.

Daarnaast wordt er samen met de landelijke kernpartners VNG, MantelzorgNL, Sociaal Werk Nederland en Nederlandse Organisatie Vrijwilligerswerk (NOV) gewerkt aan een kernboodschap en bijbehorende

---

³² Handreiking Mantelzorg (movisie.nl)

actie-agenda met activiteiten voor de komende jaren en ontwikkelopgaven voor de lange termijn.

Met de brede specifieke uitkering (SPUK) worden aan gemeenten extra financiële middelen beschikbaar gesteld als impuls om de sociale basis en de positie van de mantelzorger verdergaand te versterken. Het doel is om een sterke sociale basis te organiseren waarin mensen omzien naar elkaar en hulpvragen (niet direct zorg gerelateerd) meer met en voor elkaar oplossen. In het GALA is de afspraak gemaakt dat gemeenten uiterlijk in 2024 een beleidsvisie op de sociale basis gereed hebben, met aandacht voor gebiedsgerichte uitvoering. In deze visie komen in ieder geval de volgende thema's aan bod: sociale samenhang of samenlevingsopbouw, mantelzorg, tegengaan van eenzaamheid, inzet en ondersteuning van vrijwilligerswerk en professionals sociaal domein. Deze thema's worden naar eigen inzicht verbonden aan de lokale context. Daarnaast zullen gemeenten nog nadrukkelijker de inzet van de sociale basis en de algemene voorzieningen versterken als passende laagdrempelige maatschappelijke ondersteuning. Ook ga ik een brede verkenning naar de waarde van de sociale basis starten en de aansluiting op de versterking van preventie op lokaal niveau faciliteren. Gemeenten, mantelzorgers, vrijwilligers, welzijnswerkers en andere relevante actoren worden actief uitgenodigd om zich hierbij aan te sluiten.

De leden van de fractie van GroenLinks vragen wat de respijtconsulent precies gaat doen en of dit hetzelfde is als de aanjager respijtzorg.

Clémence Ross heeft als aanjager respijtzorg onderzocht waarom vraag en aanbod van respijtzorg niet goed op elkaar aansluiten. Hiertoe zijn onder meer initiatieven respijtzorg geïnventariseerd, is actieonderzoek in vier gemeenten uitgevoerd en zijn deelonderzoeken verricht naar casuïstiek over mantelzorgers van mensen met dementie, en respijtzorg in krimpgebieden. De aanjager respijtzorg heeft haar eindrapport gepresenteerd. Hierover is uw Kamer geïnformeerd op 3 februari 2020³³. Een respijtconsulent heeft andere taken die samen met onder andere gemeenten verder worden uitgewerkt in de uitvoeringsagenda mantelzorg.

Tot slot lezen de leden van de GroenLinks-fractie dat de Staatssecretaris nog veel stappen moet zetten om een visie te realiseren. Dit zal hij doen door middel van het sluiten van meerdere akkoorden en met de gemeenten. De leden vragen of bij de uitwerking hiervan de vraaggebieden leidend kunnen zijn en bij elke uitwerking er specifiek aandacht kan zijn voor elk aparte vraaggebied.

Om vanuit de visie tot maatregelen en acties te komen werken wij met de VNG, de gemeenten, MantelzorgNL, Stichting Werk en Mantelzorg, Movisie, Sociaal Werk Nederland, ActiZ, NOV en ZN aan een gezamenlijke uitvoeringsagenda mantelzorg. Het uitgangspunt is hierbij de behoefte van de mantelzorger. De akkoorden Integraal Zorgakkoord (IZA), Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO) en GALA vormen naast de SPUK de kaders hiervoor. De acht vraaggebieden maken standaard onderdeel uit van de wijze waarop gemeenten hun ondersteuningsaanbod inrichten.

Vragen en antwoorden van ChristenUnie-fractie

Gezien de opgave waar Nederland voor staat om ook in de toekomst een zorgzame samenleving te blijven, zien de leden van de ChristenUnie-

³³ Kamerstuk 30 169, nr. 72

fractie de rol van mantelzorgers en vrijwilligers belangrijker worden. Zij menen dat dit niet betekent dat informele zorg zonder meer taken van de formele zorg moet overnemen, maar dat er naar een goed samenspel van formele en informele zorg moet worden gezocht.

Kan de Staatssecretaris aangeven hoe hij dit samenspel in de toekomst ziet, zo vragen de leden.

In het samenspel tussen de formele en informele zorg zijn gelijkwaardigheid, respect en samenwerking sleutelwoorden. Naasten, vrijwilligers en beroepskrachten werken samen in een gelijkwaardige samenwerking, met ieder zijn eigen expertise. Het is daarbij belangrijk dat de mantelzorger gezien, gehoord en erkend wordt in de belangrijke rol die hij vervult. In de uitvoeringsagenda mantelzorg en informele zorg wordt aandacht besteed aan hoe we de mantelzorger en zijn netwerk centraal stellen. Centrale vragen zijn onder andere; Hoe signaleren we overbelasting? En hoe kan de formele zorg een zo goed mogelijke rol vervullen richting de mantelzorger?

Ten aanzien van de doelstelling om de positie van mantelzorger en de informele zorg in de samenleving te erkennen, vragen de leden van de ChristenUnie-fractie welke concrete en afrekenbare doelen de Staatssecretaris hieraan verbindt. Deze leden zien een grote opgave om de combinatie van mantelzorg en werk toekomstbestendig te houden. Wanneer is de aangekondigde verkenning met andere ministeries, werkgevers en werknemers af? Verkent de Staatssecretaris ook of het nodig is om fiscale regelingen, verlofregelingen en uitkeringen aan te passen? Wanneer verwacht de Staatssecretaris voorstellen, samen met de bewindspersonen van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, die de onderwijssector beter in staat stellen jonge mantelzorgers te ondersteunen, zo vragen de leden.

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022³⁴ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Tijdens de begrotingsbehandeling van het Ministerie van VWS heb ik aan uw Kamer toegezegd om in het eerste kwartaal van 2023 een uitvoeringsagenda te sturen. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, MantelzorgNL, Movisie, de NOV, Sociaal Werk Nederland, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda.

In het kader van deze agenda ben ik op dit moment, samen met de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, in gesprek met werkgevers en werknemers over het onderwerp arbeid en mantelzorg. Wij zijn met elkaar doordrongen van het feit dat het noodzakelijk is om op de korte en lange termijn te onderzoeken of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn. Wij kijken, binnen de bestaande kaders, welke inspanningen nodig zijn om ervoor te zorgen dat werkgevers en werknemers gezamenlijk het gesprek aangaan over het combineren van werk en mantelzorg en afspraken maken met elkaar op het moment dat mantelzorg moet worden verleend. Het is mijn ambitie om hier in de uitvoeringsagenda mantelzorg een aantal concrete maatregelen over op te nemen. Het is mijn ambitie om deze agenda in het eerste kwartaal van 2023 aan uw Kamer sturen. Ook ben ik voornemens om met mijn collega-bewindspersonen van OCW een soortgelijk traject te starten. De eerste gesprekken hierover zijn inmiddels gevoerd waarbij, bijvoorbeeld, is verkend in hoeverre het onderwerp Mantelzorg kan worden meege-

³⁴ Kamerstuk 30 169, nr. 73

nomen in het opleidingsaanbod van het middelbaar en hoger beroepsonderwijs.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen hoe de Staatssecretaris van VWS ervoor gaat zorgen dat informele zorg een prominente plek krijgt in de uitwerking van het Integraal Zorgakkoord, het Programma Wonen en Zorg voor Ouderen en het Gezond en Actief Leven Akkoord.

Ik heb in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) afspraken met gemeenten gemaakt over de sociale basis, mantelzorg en respijtzorg. Gemeenten gaan in de komende periode aan de slag met het maken van een beleidsvisie op de sociale basis en moeten gebaseerd op een plan van aanpak aangeven welke extra inzet zij plegen op mantelzorg en respijtzorg. De afspraken in het GALA zijn een concretisering van de afspraken die zijn gemaakt in het Integraal Zorgakkoord (IZA) en Wonen, Ondersteuning en Zorg voor Ouderen (WOZO). Daarnaast is in het GALA de uitwerking van de aanpak van Mantelzorg en Informele Zorg aangekondigd met het opstellen van een uitvoeringsagenda mantelzorg.

Ten aanzien van de uitwerking van de Specifieke Uitkering (SPUK) voor gemeenten vragen de leden van de ChristenUnie-fractie op welke manier de Staatssecretaris de mogelijkheden gaat vergroten om ontmoetingsplekken te realiseren en in stand te houden in wijken en buurten.

In de brede specifieke uitkering (SPUK) is geld gereserveerd voor het thema sociale basis. Aan gemeenten wordt gevraagd om een plan van aanpak te maken voor de aanwending van deze middelen. Gemeenten krijgen met deze middelen de mogelijkheid om binnen de gemeentelijke beleidsvrijheid (extra) ontmoetingsplekken te realiseren en in stand te houden.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen of er in de uitwerking van de SPUK extra aandacht is voor de gemeenten en wijken waarin de sociale samenhang en leefbaarheid lager dan gemiddeld is.

Er is binnen de SPUK en de uitwerking ervan op twee manieren aandacht voor de sociale samenhang en leefbaarheid. Ten eerste weegt het aantal inwoners met een lage Socioeconomische positie mee bij de verdeling van de middelen die met de SPUK beschikbaar zijn gekomen. Ten tweede wordt van de gemeenten een plan van aanpak gevraagd dat ingaat op de situatie in de wijk of gemeente.

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen bovendien aan de Staatssecretaris wat hij vindt van een landelijke mantelzorgverklaring, zoals MantelzorgNL voorstelt, aangezien veel gemeenten en instanties van mantelzorgers een bewijs vragen dat hij of zij mantelzorger is.

Er is door Significant Public een «verkenning- mantelzorgverklaring»³⁵ uitgevoerd. Deze verkenning is op 8 oktober 2021³⁶ aan uw Kamer aangeboden. Ten eerste omdat onvoldoende duidelijk is wie een verklaring kan afgeven, ten tweede omdat instanties het niet eens zijn met de status van een mantelzorgverklaring en ten derde omdat met de inwerkingtreding van de Wmo gemeenten beleidsvrijheid hebben gekregen om de toegang toe mantelzorgondersteuning op hun eigen manier lokaal te beleggen. Dit geldt ook voor een eventuele mantelzorgverklaring. In de verkenning werden een aantal aanbevelingen gedaan.

³⁵ Bijlage bij Kamerstuk 31 765, nr. 607

³⁶ Significant Public Verkenning mantelzorgverklaring Verkenning mantelzorgverklaring – Significant (significant-groep.nl)

Eén van deze aanbevelingen was samen met pilotgemeenten een verkenning te starten naar andere mogelijkheden om de toegang tot regelingen en andere vormen van ondersteuning aan mantelzorgers te vergemakkelijken. Deze aanbeveling wordt uitgevoerd door het adviesteam mantelzorg (een team adviseurs vanuit MantelzorgNL en Movisie).

De leden van de ChristenUnie-fractie vragen de Staatssecretaris specifiek naar mantelzorgers voor dementerenden. Zij hebben vaak een zware zorgtaak en zijn relatief vaak overbelast. Op welke manier wordt deze groep betrokken bij de uitwerking van de visie op mantelzorg en welke ideeën heeft de Staatssecretaris om deze specifieke groep passend te ondersteunen?

In het coalitieakkoord zijn middelen ter beschikking gesteld om het aanbod van respijtzorg structureel te verbeteren. Op basis van de afspraak van het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) krijgen gemeenten geormerkt geld om dit aanbod te verbeteren. Dit moeten zij kenbaar maken in een plan van aanpak. Daarnaast zijn ook middelen op de VWS-begroting beschikbaar om regionale respijtzorgconsulenten aan te stellen met het doel het aanbod inzichtelijker te maken. De Minister voor Langdurige Zorg en Sport zet met de Nationale Dementie Strategie in op versterking van het aanbod van zinvolle dagactiviteiten voor mensen met dementie. Aanbod van dagactiviteiten draagt bij aan het ontlasten van de mantelzorger. Tot slot wordt in het tweede kwartaal van 2023 langs de drie actielijnen die beschreven staan in de Kamerbrief³⁷ mantelzorg en informele zorg gezamenlijk met relevante partijen een uitvoeringsagenda mantelzorg opgesteld. Het voorkomen van overbelasting krijgt binnen deze actielijnen een plaats.

Is de Staatssecretaris van plan in zijn uitwerking van de visie wel meer aandacht te besteden aan vrijwilligers? En gaat dit dan vooral over vrijwilligers in de zorg en het sociaal domein, of is de Staatssecretaris ook van plan een visie te ontwikkelen en uit te werken op de rol van vrijwilligers in de samenleving in het algemeen, zo vragen de leden van de ChristenUnie-fractie.

In het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) hebben we afspraken met gemeenten gemaakt over de sociale basis, met daarin een belangrijke plek voor het vrijwilligerswerk in de brede zin. Gemeenten gaan in de komende periode aan de slag met het maken van een beleidsvisie op de sociale basis en de rol van

vrijwilligers hierin. Daarnaast zal ik in het tweede kwartaal van 2023 een brief naar uw Kamer toesturen waarin ik nader inga op het vrijwilligerswerk in het zorg- en welzijnsdomein en het brede vrijwilligerswerk.

Vragen en antwoorden van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris om aan te geven wat hij aan het einde van deze kabinetsperiode concreet bereikt wil hebben op het gebied van ondersteuning van mantelzorg en informele zorg.

Ik heb uw Kamer op 30 september 2022³⁸ geïnformeerd over de visie op mantelzorg en informele zorg. In deze brief is aangegeven dat in deze kabinetsperiode wordt gewerkt aan een aanpak mantelzorg op drie

³⁷ Kamerstuk 30 169, nr. 73

³⁸ Kamerstuk 30 169, nr. 73

onderdelen: (1) de erkenning van mantelzorg en informele zorg in de samenleving, (2) verbinding en samenwerking met (het netwerk) van de mantelzorger en (3) individuele ondersteuning. Momenteel ben ik met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, de NOV, SWN, ActiZ en Werk en Mantelzorg) in gesprek over de vormgeving van deze agenda. Ik zal de uitvoeringsagenda mantelzorg in het tweede kwartaal van 2023 aan uw Kamer toesturen.

Ik wil aan het eind van deze kabinetsperiode concrete stappen hebben gezet op het terrein van arbeid en zorg, respijtzorg en de verbinding tussen de formele en informele zorg. Hierbij kan, bijvoorbeeld, worden gedacht aan het verbeteren van het respijtzorgaanbod op regionaal niveau voor mantelzorgers die zorgen voor mensen met een complexe zorgvraag.

De leden van de SGP-fractie herkennen zich in de uitdagingen die de Staatssecretaris schetst. Tegelijkertijd missen zij in zijn analyse het verband tussen de arbeidsmarktproblematiek en de vraag naar mantelzorg. De leden van de SGP-fractie constateren dat er in het huidige overheidsbeleid sprake lijkt te zijn van tegengestelde belangen. Aan de ene kant worden werknemers gestimuleerd (veel) meer betaald werk te verrichten, terwijl aan de andere kant informele zorg steeds belangrijker zal gaan worden in een vergrijzende samenleving. Erkent de Staatssecretaris dat deze twee beleidsdoelen met elkaar conflicteren? Hoe wil het kabinet hiermee omgaan, zo vragen de leden. De leden van de SGP-fractie zijn van mening dat de hervorming van de arbeidsmarkt en de toenevende zorgkosten ons dwingen grondig na te denken over de verdeling van arbeid en zorgtaken, en daarbij de samenleving niet uit het oog te verliezen. Ook het SCP adviseerde het kabinet in de uitwerking van arbeidsmarkthervormingen verschillende vormen van maatschappelijke participatie mee te nemen. Is de Staatssecretaris het ermee eens dat het evenwicht tussen arbeid en zorg zoek dreigt te raken?

Het is voor velen een uitdaging om hun werk te combineren met andere taken waaronder mantelzorg. Met name als het gaat om langer durende of meer intensieve zorg, dan is maatwerk nodig en zal mede in overleg met de werkgever en eventueel ook met andere naasten, bekeken moeten worden wat mogelijk is aan ondersteuning van de mantelzorger. De inzet is om een juiste balans te vinden tussen werk, dat niet alleen belangrijk is voor de ontwikkeling van de arbeidsmarkt, maar ook voor de individuele ontplooiing en economische zelfstandigheid, en het verlenen van mantelzorg aan naasten. Daarom ook werk ik aan de mantelzorgagenda en ben ik met betrokken partijen in gesprek om te bekijken hoe we de mantelzorgers, werkend of niet, kunnen ondersteunen.

Hoe wil hij ervoor gaan zorgen dat er meer ruimte ontstaat voor zorgtaken en de eenzijdige focus op arbeidsmarktparticipatie wordt bijgesteld, zo vragen de leden.

Zoals in antwoord op de voorgaande vragen aangegeven kan het moeilijk zijn om een goede balans te vinden tussen werken en (mantel)zorgen. Daarbij gaat het niet om een eenzijdige focus op arbeidsmarktparticipatie. Maar het is nu eenmaal de realiteit dat veel mensen actief willen zijn en blijven op de arbeidsmarkt en economisch zelfstandig willen zijn, ook als zij mantelzorgtaken hebben. Deze mensen hebben onze ondersteuning nodig. Uiteraard staat het mensen vrij om hun eigen keuze te maken en niet of minder te werken. Ook dan kunnen zij rekening op ondersteuning, afgestemd op waar zij behoefte aan hebben en op wat de overheid kan bieden.

De leden van de SGP-fractie vragen hoe de Staatssecretaris ontwikkelingen in het geven van informele hulp monitort. Zij doen de suggestie om onderzoek hiernaar periodiek te herhalen. Is de Staatssecretaris hiertoe bereid, zo vragen zij.

Op dit moment ben ik bezig met het opstellen van een uitvoeringsagenda mantelzorg. Het thema mantelzorg komt al terug in verschillende monitors. Wel ben ik bereid om te onderzoeken welke aanvullende acties op het terrein van monitoring noodzakelijk zijn.

De leden van de SGP-fractie vragen welke concrete acties het Kabinet gaat ondernemen om knelpunten, op het terrein van mantelzorg en informele zorg, in krimpregio's aan te pakken. Verder vragen de leden van de SGP-fractie hoe de Staatssecretaris specifiek de groep ouderen wil ondersteunen die mantelzorg biedt aan (nog oudere) naasten.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het uitvoeren van het mantelzorgbeleid op grond van de Wmo. Dit geldt voor alle gemeenten, ook waar sprake is van bevolkingskrimp (ontgroening en vergrijzing). Op dit moment zijn op landelijk niveau geen signalen bekend dat het mantelzorgbeleid knelt vanwege bevolkingskrimp. Ook zijn gemeenten verantwoordelijk voor het faciliteren van (oudere) mantelzorgers. Als zich knelpunten voordoen dan zal ik deze oppakken in het kader van de uitvoeringsagenda mantelzorg.

De leden van de SGP-fractie lezen dat de Staatssecretaris verwijst naar de bestuurlijke afspraken «Samen Sterk voor Mantelzorg». Zijn de afspraken die hierin staan inmiddels gerealiseerd? Zo nee, kan de Staatssecretaris aangeven hoe hij hiermee alsnog aan de slag gaat.

De afspraken uit «Samen sterk voor Mantelzorg» zijn grotendeels uitgevoerd. Het adviesteam mantelzorg (een team adviseurs vanuit MantelzorgNL en Movisie) biedt ondersteuning aan gemeenten bij het verbeteren van de toegang tot ondersteuning aan mantelzorgers. Daarnaast wordt in samenwerking met een zorgverzekeraar gewerkt aan het instrument Mantelzorgtest. Het onderwerp respijtzorg wordt verder uitgewerkt in de uitvoeringsagenda mantelzorg.

Begin 2020 is door de toenmalige Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport advies gevraagd aan de Sociaal-Economische Raad (SER) over het faciliteren en ondersteunen van de combinatie van werk en mantelzorg.³⁹ Weet de Staatssecretaris of, en zo ja wanneer, dit advies van de SER nog kan worden verwacht?

De SER zal eerst, naar verwachting in mei 2023, het advies over Maatschappelijk verlot vaststellen. Mijn ministerie is, samen met de ministeries van SZW, OCW en Financiën, in gesprek met de SER over de hervatting van het advies over het faciliteren en ondersteunen van de combinatie van werk en mantelzorg en op welke wijze dat kan worden hervat. Het is mijn streven om hier in de uitvoeringsagenda mantelzorg een concrete actie over op te nemen.

De leden van de SGP-fractie willen graag weten hoe werk- en zorgtaken met elkaar gecombineerd kunnen worden zodat overbelasting en uitval kan worden tegengegaan. Hoe wil het kabinet dit doen? Wil de Staatssecretaris samen met werkgevers bekijken hoe ruimte en eventuele ondersteuning kan worden geboden aan medewerkers die hier mee te maken hebben? Hoe wordt voorkomen dat overbelaste mantelzorgers

³⁹ Kamerstukken 31 765 en 34 104, nr. 494.

steeds maar doorgaan en daardoor in een burn-out belanden, zo vragen de leden. Is de Staatssecretaris bereid de bewustwording en de dialoog met werkgevers rondom de combinatie mantelzorg en werk te stimuleren?

Ja, hiertoe ben ik bereid. In het kader de eerder genoemde uitvoeringsagenda ben ik op dit moment, samen met de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, in gesprek met werkgevers en werknemers over het onderwerp arbeid en mantelzorg. Wij zijn met elkaar doordrongen van het feit dat het noodzakelijk is om op de korte en lange termijn te onderzoeken of aanvullende afspraken noodzakelijk zijn. Wij kijken, binnen de bestaande kaders, welke inspanningen nodig zijn om ervoor te zorgen dat werkgevers en werknemers gezamenlijk het gesprek aangaan over het combineren van werk en mantelzorg en afspraken maken met elkaar op het moment dat mantelzorg moet worden verleend. Het doel is dat werknemers zorg kunnen verlenen, maar dat klachten (zoals overspannenheid of burn-out) worden voorkomen. Het is mijn ambitie om hier in de uitvoeringsagenda mantelzorg een aantal concrete maatregelen over op te nemen. Het is mijn ambitie om deze agenda eerste kwartaal van 2023 aan uw Kamer sturen.

Is de Staatssecretaris bereid in gesprek te gaan met landelijke initiatieven op het gebied van voorlichting, training en begeleiding rondom het faciliteren van mantelzorg vriendelijk werken, zoals de stichting Werk & Mantelzorg en Mantelzorg met beleid, zo vragen de leden.

Ja, hiertoe ben ik bereid. Op dit moment ben ik in gesprek met de Stichting Werk & Mantelzorg en worden de mogelijkheden verkend over de wijze waarop hun activiteiten kunnen worden ondersteund door mijn ministerie en het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Hoe wil de Staatssecretaris vrijwilligerswerk en informele zorg stimuleren, zodat mensen zich gaan aanmelden als vrijwilliger of vaker de keuze gaan maken om voor de naaste te zorgen, zo vragen de leden van de SGP-fractie.

Het Ministerie van VWS financiert en faciliteert vanuit de systeemverantwoordelijkheid verschillende organisaties en projecten om vrijwillige inzet te stimuleren. Daarnaast moet de extra inzet op de sociale basis van dit kabinet gemeenten stimuleren om te komen tot een brede aanpak rondom het omzien naar elkaar in de wijk, o.a. via het versterken van vrijwilligerswerk en burgerinitiatieven.

Daarnaast hebben lokale vrijwilligersorganisaties baat bij adequate ondersteuning bij organiseren van vrijwilligerswerk en daarmee de werving, begeleiding en ondersteuning van vrijwilligers. In 2021 en 2022 zijn er middelen ingezet ter versterking/uitbreiding van de coördinerende en organiserende beroepsmatige capaciteit in het organiseren van de vrijwillige inzet. Naar aanleiding van het door uw Kamer aangenomen (Handelingen II 2022/23, nr. 33, item 35) amendement van het lid Bikker c.s.⁴⁰ zal ik in periode 2023 t/m 2027 een post van 1 miljoen euro «ondersteunen en bevorderen vrijwilligerswerk» opnemen op de begroting.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris bij de genoemde verkenning ook de fiscale maatregelen ten aanzien van een- en tweeverdieners te betrekken. Alleenverdieners worden fiscaal benadeeld voor het feit dat een van beide partners niet werkt, terwijl velen van de niet-werkende partners zich inzetten als vrijwilliger of mantelzorger.

⁴⁰ Kamerstuk 36 200 XVI, nr. 34

Uitgangspunt van kabinetsbeleid is dat iedereen een vrije keuze heeft in de verdeling van werk- en privé-zaken, terwijl alleenverdieners tot wel twaalf keer meer belasting betalen dan tweeverdieners. Is de Staatssecretaris van mening dat dit informele zorg ontmoedigt, en dat dus ook naar ons belastingstelsel moet worden gekeken? Is hij bereid om dit te betrekken bij de genoemde verkenning, zo vragen de leden.

Het verschil in belastingdruk tussen een- en tweeverdieners is bekend. Het verschil in belastingdruk is het gevolg van kabinetsbeleid – al sinds de belastingherziening 2001 – om arbeidsparticipatie te stimuleren door middel van heffingskortingen. Arbeidsparticipatie, deeltijd of voltijd, sluit informele zorg niet uit. Tegelijk is arbeidsparticipatie en zorg vanuit een burger bezien een samenhangend geheel. Het ligt dan voor de hand om de desbetreffende beleidsterreinen ook met elkaar in verbinding te bezien. Uiteraard is het kabinet bereid om dit aspect te betrekken bij deze verkenning.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris een opsomming te geven van de wettelijke (verlof)regelingen die er op dit moment zijn om werk en mantelzorg te combineren. Is hij bereid hierbij ook te bezien in hoeverre de huidige regelingen toereikend zijn voor deze doelgroep? Wanneer verwacht de Staatssecretaris hier meer duidelijkheid over te kunnen bieden, zo vragen de leden.

Op dit moment kan ten behoeve van het verlenen van mantelzorg kortdurend en langdurend zorgverlof worden opgenomen. Het kortdurend zorgverlof kan opgenomen worden voor de noodzakelijke verzorging in verband met ziekte. Het bedraagt tweemaal de wekelijkse arbeidsduur per 12 maanden. Het loon wordt voor 70 procent doorbetaald, met als ondergrens het voor de werknemer van toepassing zijnde wettelijk minimumloon. Het langdurend zorgverlof ten behoeve van de verzorging van een naaste die levensbedreigend ziek is en bij hulpbehoevendheid, bedraagt zes weken per 12-maandsperiode en is wettelijk onbetaald. Beide verlofsoorten kunnen flexibel worden opgenomen. In welke mate deze toereikend zijn, is moeilijk in algemene zin te duiden. Dit is immers sterk afhankelijk van individuele factoren, zoals de noodzakelijke duur van de verzorging, de beschikbaarheid van andere mantelzorgers en de vraag of de verzorging permanent nodig is of, bijvoorbeeld in het geval van hulpbehoevendheid, niet meer dan een of twee dagdelen per week beslaat. In ieder geval bieden de regelingen een basis om gedurende een bepaalde periode vrijgesteld te worden van de verplichtingen die uit het werk voortvloeien om mantelzorg te kunnen verlenen. Dat kan dan voor een kortere periode intensieve zorg zijn of voor een langere periode minder intensief. De Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid werkt op dit moment aan de verkenning van mogelijkheden om het verlofstelsel in de Wet Arbeid en Zorg (WAZO) te vereenvoudigen, met daarbij ook aandacht voor de zorgverloven. De SER werkt aan een advies over maatschappelijk verlof. Ik verwacht dit advies in mei.

De leden van de SGP-fractie lezen dat de Staatssecretaris inzet op een «sterke sociale basis». Wat is er volgens hem op dit moment nodig om die sociale basis te versterken? Richt de sociale basis zich ook op preventie, zo vragen de leden.

Met het Gezond en Actief leven Akkoord (GALA) bouwen we aan het fundament voor een gerichte lokale en regionale aanpak op het gebied van preventie, gezondheid en sociale basis. Een integrale benadering van preventie is nodig, met aandacht voor achterliggende factoren die invloed hebben op gezondheid. Dat kunnen individuele factoren zijn, maar ook de fysieke en sociale omgeving en daarmee dus de sociale basis van

mensen. Met de brede specifieke uitkering (SPUK) worden aan gemeenten extra financiële middelen beschikbaar gesteld als impuls om de sociale basis. Daarnaast wordt er samen met de landelijke kernpartners VNG, MantelzorgNL, Sociaal Werk Nederland en Nederlandse Organisatie Vrijwilligerswerk (NOV) gewerkt aan een kernboodschap en bijbehorende actieagenda met activiteiten voor de komende jaren en ontwikkelopgaven voor de lange termijn. Deze agenda heeft onder meer als doel om gemeenten te ondersteunen en faciliteren bij het inrichten van de sociale basis.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris naar de rol van zorgverzekeraars. In de brief wordt hierop niet ingegaan. Klopt het dat sommige zorgverzekeraars mantelzorgondersteuning en/of respijtzorg vergoeden via de aanvullende verzekering?

Dat klopt, verzekeringsmaatschappijen hebben mantelzorgondersteuning en respijtzorg geregeld in de aanvullende zorgverzekering. Het zit dus niet in het basispakket. Of de verzekering mantelzorgondersteuning of respijtzorg vergoedt, hangt af van de aanvullende verzekering die is gekozen.

Is de Staatssecretaris bereid om te verkennen of vormen van mantelzorgondersteuning ook via de basisverzekering zouden kunnen worden vergoed, zo vragen de leden.

Zorgverzekeraars kunnen vanuit de aanvullende verzekering mantelzorgondersteuning en/of respijtzorg aanbieden. Ook zijn bij de aanvullende verzekering vergoedingen mogelijk voor de mantelzorgmakelaar en mantelzorgcursussen. Zorgverzekeraars kunnen hieraan voorwaarden stellen. Zo moet er bij sommige verzekeraars eerst toestemming worden gevraagd of kan de respijtzorg alleen bij een specifieke stichting worden geregeld. De essentie van mantelzorg is dat het onbetaalde zorg/diensten, bijvoorbeeld verzorging of ondersteuning bij dagelijkse activiteiten, betreft voor zieke naasten.

Hiervoor gelden geen kwaliteit- of opleidingseisen conform de Wet kwaliteit klachten en geschillen zorg. Zorg in het basispakket ziet op geneeskundige zorg. Deze zorg die beroeps- of bedrijfsmatig zorg wordt verricht voldoet aan strenge kwaliteitseisen. Ook zijn aan de verleners van de zorg opleidingseisen verbonden. Zorgverzekeraars kopen de zorg uit het basispakket jaarlijks in. Daarvoor sluiten zij een contract met de zorgaanbieder. Daarbij gebruiken zorgverzekeraars normen die beroepsverenigingen vaststellen. Mantelzorg voldoet hier niet aan en past daarmee niet binnen de kaders van de Zorgverzekeringswet.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris aan te geven op welke termijn er meer duidelijkheid komt over de uitwerking van de afspraken uit het Integraal Zorgakkoord over de verbinding tussen formele en informele zorg. Zij vragen hem ook om te specificeren waarover precies afspraken zullen worden gemaakt en welke organisaties en partijen aan tafel zitten.

In het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) zijn de afspraken over sociale basis en mantelzorg nader uitgewerkt. In het GALA is de afspraak gemaakt met gemeenten en zorgverzekeraars dat een uitvoeringsagenda mantelzorg wordt opgesteld. Aan deze agenda wordt op dit moment – samen met VNG, Mantelzorg NL, Movisie, NOV, Werk en Mantelzorg – gewerkt. In deze agenda worden onder meer afspraken gemaakt over arbeid en zorg, respijtzorg en de verbinding tussen formele en informele zorg.

De leden van de SGP-fractie vragen aan de Staatssecretaris welke rol hulpverleners zouden moeten spelen bij het signaleren van een zorgvraag bij de mantelzorger en het doorgeleiden naar mantelzorgondersteuning, zoals een mantelzorgmakelaar. De leden van de SGP-fractie vragen hoe deze signaleringsfunctie verder zou kunnen worden versterkt? Ook vragen de leden van de SGP-fractie of dit voldoende is gewaarborgd vanuit de verschillende zorgwetten.

Hulpverleners hebben een belangrijke rol bij het signaleren van een zorgvraag bij een mantelzorger. Zij zijn namelijk één van de eersten die in aanraking komen met een zorgvrager en het netwerk om deze zorgvrager heen. Veelal bestaat dit netwerk uit één of enkele mantelzorgers. Zo komen bijvoorbeeld Wmo consulenten in contact met een mantelzorger en kunnen zij een behoefte bij mantelzorgers als onderdeel van het uitvoerend proces in kaart brengen. Doorgeleiding naar een vorm van mantelzorgondersteuning hoort hier integraal bij. Dit kan een mantelzorgsteunpunt zijn, maar ook een mantelzorgmakelaar. In de uitvoeringsagenda mantelzorg die in het tweede kwartaal van 2023 aangeboden zal worden aan uw Kamer, worden voorstellen gedaan om de formele zorg beter te verbinden met de informele zorg. Zo wordt onder andere gedacht aan meer aandacht voor mantelzorg binnen diverse opleidingen. Het staat hulpverleners vrij om mantelzorgers te ondersteunen of te helpen bij hun taak. Het is echter niet vanuit alle wetten een expliciete opdracht. Gemeenten zijn, bijvoorbeeld, op grond van de Wmo verplicht om mantelzorgers te ondersteunen en hier in de uitvoering afspraken over te maken. Bij de uitvoering van de Wlz (CIZ, Zorgkantoor, aanbieders) geldt deze verplichting niet.

De leden van de SGP-fractie vragen of zorgprofessionals tijd krijgen om met mantelzorgers te kunnen overleggen om de zorg voor een cliënt/patiënt zo goed mogelijk vorm te geven.

Op dit moment ben ik, zoals eerder aangegeven, bezig met het opstellen van een uitvoeringsagenda mantelzorg. Door verschillende maatschappelijke partners, zoals Actiz, is aangegeven dat in de uitvoeringspraktijk soms sprake is van een knelpunt. Dit betreft de tijd die hulpverleners hebben of krijgen voor het ondersteunen van mantelzorgers. Ik ben met de partijen aan het onderzoeken of het mogelijk is om een concrete actie te formuleren.

De leden van de SGP-fractie vragen de Staatssecretaris of hij een beeld kan geven van wat nu aan collectieve ondersteuning wordt geboden aan mantelzorgers.

Met de inwerkingtreding van de Wmo, heeft de wetgever bepaald dat gemeenten de beleidsvrijheid krijgen om mantelzorgondersteuning zo lokaal mogelijk in te richten op grond van een beperkt aantal landelijke voorschriften. In de praktijk betekent dit dat ondersteuning aan mantelzorgers per gemeente kan verschillen. Veel gemeenten kiezen hierbij voor collectieve ondersteuningsvormen zoals mantelzorgcafés, cursussen of vervangende zorg (zoals bijvoorbeeld dagbesteding).

De leden van de SGP-fractie vragen naar de implementatie van de adviezen van de landelijk «aanjager respijtzorg» (Clémence Ross). Wat is de laatste stand van zaken, zo vragen de leden.

In de eerder genoemde uitvoeringsagenda mantelzorg is aandacht voor respijtzorg. Bij het opstellen van maatregelen worden de adviezen van de aanjager respijtzorg Clemence Ross betrokken. Er wordt nagedacht over maatregelen om pilots te starten om respijtzorg domeinoverstijgend te

organiseren en de inzet van regionale respijtconsulenten en mantelzorg in brede zin beter te betrekken bij de toegang tot maatschappelijke ondersteuning («het keukentafelgesprek»). Daarnaast ben ik voornemens om samen met de genoemde partners een brede landelijke coalitie te starten die – ieder vanuit de eigen verantwoordelijkheid – gezamenlijk stuurt op de uitvoering van de agenda en zodoende monitort of de gewenste resultaten worden behaald.

De leden van de SGP-fractie vragen tot slot hoe de Kamer op de hoogte gehouden zal worden van de acties en onderzoeken die Staatssecretaris in de brief heeft aangekondigd.

Ik informeer uw Kamer in het tweede kwartaal van 2023 over de uitwerking van de sociale basis en de uitvoeringsagenda mantelzorg. In deze brief en de onderliggende aanpak zal ik aangeven hoe ik uitvoering geef aan de moties die door uw Kamer zijn aangenomen en de toezeggingen die ik – mondeling of schriftelijk – aan uw Kamer heb gedaan.

Vragen en antwoorden van de fractie-Den Haan

Het lid van de fractie-Den Haan geeft aan dat de Staatssecretaris uw Kamer op 30 september 2022 geïnformeerd heeft over de visie op mantelzorg en informele zorg⁴¹ en dat hij de mantelzorgers een plek wil geven in de sociale basis. Het lid van de fractie-Den Haan vraagt wat dit precies betekent, en hoe de Staatssecretaris ervoor gaat zorgen dat die positie goed geborgd wordt. Wordt de sociale basis goed gestut door een stevige professionele basis, zodat de informele zorg daarop kan terugvallen, zo vraagt het lid van de fractie-Den Haan.

Mantelzorgers hebben een essentiële rol in de sociale basis van hun naasten om te zorgen dat (kwetsbare) mensen langer thuis kunnen blijven wonen in de eigen, vertrouwde omgeving. Echter kunnen we er niet vanuit gaan dat een mantelzorger altijd beschikbaar is en blijft. Mantelzorgers kunnen overbelast raken als we teveel van hen vragen. We moeten daarom ook zorgen voor een goede sociale basis van mantelzorgers zelf waar zij op kunnen terugvallen.

In het samenspel tussen de formele en informele zorg zijn gelijkwaardigheid, respect en samenwerking sleutelwoorden. Naasten, vrijwilligers en beroepskrachten werken samen in een gelijkwaardige samenwerking, met ieder zijn eigen expertise. Het is daarbij belangrijk dat de mantelzorger gezien, gehoord en erkend wordt in de belangrijke rol die hij vervult. In de uitvoeringsagenda mantelzorg wordt aandacht besteed aan hoe we de mantelzorger en zijn netwerk centraal stellen. Centrale vragen zijn onder andere; hoe signaleren we overbelasting? En hoe kan de formele zorg een zo goed mogelijke rol vervullen richting de mantelzorger?

Het lid van de fractie-Den Haan geeft aan dat de Staatssecretaris schrijft in de Kamerbrief⁴² mantelzorg en informele zorg dat er meerdere akkoorden tussen het Rijk en partners dienen als instrument om de contouren en uitgangspunten met elkaar te bewaken en gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen voor de opgave rondom de sociale basis, zoals de WOZO en de GALA. Hoe gaat de Staatssecretaris zorgen dat de positie van mantelzorgers in deze akkoorden niet vergeten wordt, zo vraagt het lid van de fractie-Den Haan.

⁴¹ Kamerstuk 30 169, nr. 73

⁴² Kamerstuk 30 169, nr. 73

De positie van de mantelzorger is van groot belang voor de opgave rondom de sociale basis. Daarom werkt het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) momenteel aan een uitvoeringsagenda mantelzorg, in samenwerking met verschillende maatschappelijke partners (VNG, Mantelzorg NL, Movisie, ActiZ, de NOV, SWN en Werk en Mantelzorg). De afspraken die in deze agenda worden gemaakt, gebruiken gemeenten in de vormgeving van het lokale beleid op het gebied van mantelzorgondersteuning.

Het lid van de fractie-Den Haan geeft aan dat de schriftelijke beantwoording van vragen die tijdens de begrotingsbehandeling zijn gesteld dat de Staatssecretaris schrijft dat hij samen met de Minister voor Langdurige Zorg voornemens heeft de aanpak voor de sociale basis en mantelzorg te intensiveren met onder meer de inzet van een brede specifieke uitkering. Het lid van de fractie-Den Haan vraagt of hij hier al dieper op in kan gaan, wat betekent dit voor de mantelzorgers? Betekent dit dat zij in elke gemeente kunnen rekenen op een goede ondersteuning en dat gemeenten het geld dat bestemd is voor mantelzorgers ook daadwerkelijk aan mantelzorgers wordt besteed, zo vraagt het lid van de fractie-Den Haan.

Samen met de Minister van Langdurige Zorg en Sport ben ik inderdaad van plan om de aanpak voor de sociale basis en mantelzorg te intensiveren. Over onder andere de versterking van de sociale basis en de mogelijkheden voor respijtzorg zijn afspraken gemaakt in het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) tussen gemeenten, zorgverzekeraars en VWS. Om gemeenten in de goede uitgangspositie te brengen om de afspraken in GALA uit te voeren, heb ik in een brede specifieke uitkering voor sport, gezondheid en sociale basis aan alle gemeenten voor de jaren 2023 tot en met 2026 financiële middelen ter beschikking gesteld. Gemeenten werken de aanwending en daarmee te bereiken doelen uit in een plan van aanpak dat in september 2023 gereed dient te zijn. Door de uitvoering van dat plan zullen mantelzorgers ervaren dat er meer mogelijkheden voor mantelzorgondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van respijtzorg beschikbaar komen. Als voorwaarde voor de specifieke uitkering geldt dat gemeenten in 2027 zullen moeten aantonen dat de beschikbare middelen daadwerkelijk aan de daaraan verbonden doelen – dus ook meer mogelijkheden voor respijtzorg – zijn uitgegeven.

Het lid van de fractie-Den Haan geeft aan dat de Staatssecretaris naar aanleiding van het rapport «Aanjager Respijtzorg» van Clémence in de Kamerbrief⁴³ mantelzorg en informele zorg schrijft over regionale respijtconsulenten. Bedoelt de Staatssecretaris hier hetzelfde als Clémence Ross, zo vraagt het lid van de fractie-Den Haan.

Aanjager respijtzorg Clémence Ross heeft een voorstel gedaan in haar rapportage om meer specifieke aandacht te generen door middel van het inzetten van onder andere regionale respijtaanjagers. Hier wordt hetzelfde bedoeld als wat de Staatssecretaris bedoeld. De inzet van regionale respijtaanjagers wordt nader uitgewerkt.

Het lid van de fractie-Den Haan geeft aan dat MantelzorgNL al jaren pleit voor een landelijke mantelzorgverklaring, waarmee mantelzorgers hun positie kunnen weergeven. Het lid van de fractie-Den Haan vraagt of de Staatssecretaris bereid is een landelijke mantelzorgverklaring in het leven te roepen.

---

⁴³ Kamerstuk 30 169, nr. 73

Er is door Significant Public een «verkenning- mantelzorgverklaring»⁴⁴ uitgevoerd. Deze verkenning is op 8 oktober 2021 aan uw Kamer aangeboden. Significant heeft onderzocht of een landelijke mantelzorgverklaring het antwoord zou kunnen bieden op de vraag naar verlaging van drempels tot de toegang tot voorzieningen voor mantelzorgers. De conclusie van het onderzoek is dat een landelijke mantelzorgverklaring niet uitvoerbaar is. Ten eerste omdat onvoldoende duidelijk is wie een verklaring kan afgeven, ten tweede omdat instanties het niet eens zijn met de status van een mantelzorgverklaring en ten derde omdat met de inwerkingtreding van de Wmo gemeenten beleidsvrijheid hebben gekregen om de toegang toe mantelzorgondersteuning op hun eigen manier lokaal te beleggen. Dit geldt ook voor een eventuele mantelzorgverklaring. In de verkenning werden een aantal aanbevelingen gedaan. Een van deze aanbevelingen was samen met pilotgemeenten een verkenning te starten naar andere mogelijkheden om de toegang tot regelingen en andere vormen van ondersteuning aan mantelzorgers te vergemakkelijken. Deze aanbeveling wordt uitgevoerd door het adviesteam mantelzorg (een team adviseurs vanuit MantelzorgNL en Movisie).

---

⁴⁴ Bijlage bij Kamerstuk 31 765, nr. 607